

BIBLIOTEKS BLADET

VITHETSNORM PROVOCERAR

Milia Rahman
Olssons uppsats
väcker reaktioner.

VEM VÅGAR GRÄVA I SIN KÄLLARE?

Temi Odumosu om
kolonial historia på
bibliotek och arkiv.

BLM-NUMRET

Neutralitet inte längre möjligt

*Mordet på George Floyd
väckte debatten om
bibliotekens del av
USA:s rasistiska arv.*

Lättläst för livet

Böcker som väcker läslust och öppnar dörren till nya världar och möjligheter för såväl barn som vuxna.

Lättläst fakta

Minifakta om bävrar
Författare: Per Straarup Søndergaard
ISBN 978-91-7987-035-5

Minifakta om djurungar i regnskogen
Författare: Ann-Charlotte Ekensten
ISBN 978-91-7987-211-3

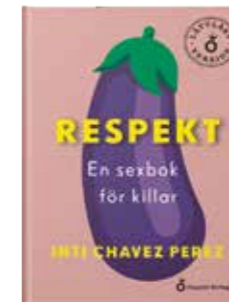
Minifakta om att börja rida
Författare: Malin Eriksson Sjögård
ISBN 978-91-7987-024-9

Fakta om sopor
Författare: Frida Beijder Klausen
ISBN 978-91-7987-054-6

Fakta om puberteten
Författare: Inti Chavez Perez
ISBN 978-91-7987-192-5

Respekt - en sexbok för killar
Författare: Inti Chavez Perez
ISBN 978-91-7987-108-6

Kolla på Kalla kriget
Författare: Søren Elmerdahl Hemmingsen
ISBN 978-91-7987-218-2

Politiska mord
Författare: Tomas Dömstedt
ISBN 978-91-7949-321-9

Lättläst för barn och ungdom

Bleke Karl
Författare: Helena Dahlgren
ISBN 978-91-7987-195-6

Inte ens döden
Författare: Märten Melin
ISBN 978-91-7987-137-6

De magiska stavarna
Författare: Elin Säfström
ISBN 978-91-7987-213-7

Juni och stjärnan
Författare: Anna Ehring
ISBN 978-91-7987-234-2

Heddass hemliga tisdagar
Författare: Åsa Storck
ISBN 978-91-7987-075-1

Dani dömer
Författare: Jesper Tillberg
ISBN 978-91-7987-194-9

De vita skjortorna
Författare: Ester Roxberg
ISBN 978-91-7987-215-1

Svarta hål
Författare: Moa Eriksson Sandberg
ISBN 978-91-7987-209-0

nypon
förlag

Gratis
arbets-
material
att ladda ner!

Gå in på
nyponforlag.se

– mer lättläst för
barn och vuxna.

Lättläst för unga vuxna & vuxna

En halv gul sol
Författare: Chimamanda Ngozi Adichie
ISBN 978-91-7949-269-4

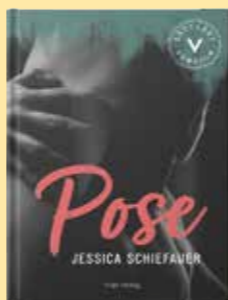
Kalla fötter
Författare: Amanda Hellberg
ISBN 978-91-7949-316-5

1984
Författare: George Orwell
ISBN 978-91-7949-314-1

Djurens gård
Författare: George Orwell
ISBN 978-91-7949-313-4

Pose
Författare: Jessica Schiefauer
ISBN 978-91-7949-320-2

Sågverksungen
Författare: Vibeke Olsson
ISBN 978-91-7949-322-6

Tove Jansson - Ett liv
Författare: Tomas Dömstedt
ISBN 978-91-7949-287-8

Gå till tvättstugan
Författare: Eva Thors Rudvall
ISBN 978-91-7949-298-4

vilja
förlag

I mejlkorgen dyker det mest upp positiva kommentarer om vår omgörning av Biblioteksbladet. Men den tydligaste bekräftelsen på att vi är på rätt väg syns i siffrorna.

ATT TIDNINGSREDAKTÖRER skryter om upplagor och mängden läsare är en ganska tröttsam medial genre. Strax kommer ändå en siffra jag inte kan avhålla mig från att dela.

Förrföra hösten startades arbetet med att stöpa om Biblioteksbladet som då kom ut med sju nummer per år och hade en webbplats som fångade upp de viktigaste branschnyheterna, men i huvudsak speglade papperstidningens innehåll.

Sedan dess har tidningens utgivningstakt dragits ner till fyra nummer per år medan tempot har ökat på webbplatsen Biblioteksbladet.se. Där – för er som eventuellt inte har upptäckt det än – publiceras nu betydligt mer material som är exklusivt för nätet.

Därtill finns det numer ett vecko-utgivet nyhetsbrev.

UTFALLET AV DETTA?

Somligt syns i mejlkorgen i form av uppskattande kommentarer – vi har fått många sådana och faktiskt väldigt få,

om ens några, som är direkt kritiska. Och allra tydligast syns det i den sorts siffror som tidningsredaktörer älskar att skryta om. Som den här:

FRÅN 1 JANUARI till mitten av april hade webbplatsen 45 procent mer trafik än under samma tid förra året.

Motsvarande ökning syns oavsett vilka tidsperioder man väljer att jämföra.

Vi tar det som en bekräftelse på att vi är på rätt väg – men vi är fortsatt beroende av våra läsares förslag, idéer och synpunkter.

Så mejla thord@biblioteksbladet.se

Thord Eriksson
Chefredaktör

UPPLEVELSER FÖR NYFIKNA

Biblioteken ger meningsfulla upplevelser för nyfikna sinnen. Tillsammans med biblioteken hjälper vi på BTJ fler att upptäcka litteratur, kultur och lärande. Låt oss ge kraft åt ditt biblioteks erbjudande. Vi har skrivit en bok. För att berätta om vilka vi är, nu. Men också för att skapa det som böcker gör bäst: upplevelser för nyfikna.

Nyfiken? Beställ boken kostnadsfritt på btj.se/upplevelser

32 Hon önskar att fler hade modet att söka det koloniala arvet på bibliotek och i arkiv.

28

Momodou Malcolm Jallow och Marian Wydow gav biblioteket i Malmö rasifierades perspektiv på utbud och verksamhet.

12
FÖRORD / BLM-NUMRET

14
BLACK LIVES MATTER OCH USA:S BIBLIOTEK

26
BIBLIOTEKEN ÄR ETT VITT LANDSKAP

28
KORTLIVAD GRUPP I MALMÖ GAV RASIFIERADES SYN PÅ UTBUD OCH PROGRAM

32
INTERVJU: TEMI ODUMOSU OM DET KOLONIALA ARVET

36
MÅNGA PROVOCERADES AV STUDIE OM VITHETSNORM

42
ESSÄ: OM SPEGLANDETS BÖRDA

48
AGENDA: DET HÄNDER DEN NÄRMASTE TIDEN

50
SISTA ORDET: KARIN LINDER OM EN POSITIV PANDEMIEFFEKT

14

Neutralitet ifrågasätts av personal på amerikanska bibliotek.

38

Milia Rahman Olssons uppsats om vithetsnorm har väckt reaktioner.

MEDVERKAR I NR 2/2021

Foto: Sofia Runarisdotter

Martin Gelin, reporter

SEDAN 2001 har Martin Gelin varit bosatt i New York och bevakat USA för svenska medier. Utöver att han är korrespondent för Dagens Nyheter har han skrivit flera böcker, bland annat *Hotet mot demokratin – högerpopulismens återkomst i Europa och USA* tillsammans med Erik Åsard, och *Internet är trasigt*, om hur de stora nätföretagen blivit vapen i en global antidemokratisk revolution, ihop med Karin Petersson.

För Biblioteksbladet har han tidigare bland annat skrivit om hur nätbundna giganter som Amazon, Google och Facebook framträder som vinnare under pandemin.

I det här numrets huvudreportag berättar han om hur mordet på George Floyd och Black Lives Matter-rörelsen ger eko på bibliotek i USA. **BBL**

Chefredaktör & ansvarig utgivare
Thord Eriksson
thord@biblioteksbladet.se

Art Director
Christian Williamsson [A4]

Webb/reporter
Annika Clemens
annika.clemens@biblioteksbladet.se

Övriga medverkande i detta nummer
Anneli Åsén Carlsson, Martin Gelin,
Hannah Sarah Gómez, Julia Lindemalm,
Karin Linder, Emil Malmborg, Rafaela Stalbalk
Klose, Tzenko Stoyanov.

Omslag: Tzenko Stoyanov

Prenumeration på BBL
För medlemmar i föreningen ingår BBL
i medlemsavgiften. 350 kr för enskild medlem
(heltidsstuderande och pensionärer 175 kr).
Övriga (inom Sverige) betalar 550 kr
(utom Sverige 700 kr).

Tryck
Norra Skåne Offset, Hässleholm
ISSN: 0006-1867

Produktion
Biblioteksbladet produceras av A4
Text & Form AB för Svensk biblioteksörening.
Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och
redigera manus. För obeställt material ansvarar ej.

Annonskontakt
Catharina Persson
catharina.persson@mediakraft.se
0709-77 20 20

Moms utgår ej

Biblioteksbladet är TS-kontrollerad.

www.biblioteksbladet.se

VI TILLVERKAR
EFTER
ERT BEHOV!

FELLWINGS KAROSSERI
26771 Billesholm SWEDEN
Tel 042-75725
fellwings.se

VÄLKOMMEN TILL BOKMÄSSAN!

Under pandemin har vårt sätt att leva och verka förändrats i grunden. I Sverige har bibliotek i olika delar av samhället kämpat vidare med att på olika sätt utföra de delar av verksamheten som gått att utföra, och hitta nya lösningar för att kompensera för det som fallit bort. Om detta, och mycket mer, handlar årets biblioteksprogram på Bokmässan.

Bokmässan 2021 blir ett hybridevent med fysiska samtal som spelas in inför studio publik på Svenska Mässan i Göteborg och direktsänds på Bokmässan Play. Ta chansen till späckade heldagar av fortbildning och inspiration till ny läsning! Delta på plats eller digitalt, med bibliotekarier från hela Sverige. Välkommen till Bokmässan den 23-26 september!

Delar av årets biblioteksprogram finns redan
nu på bokmassan.se. Bokmässans program
i sin helhet släpps den 24 augusti.

ILLUSTRATION: CARL JOHAN DE GEER

Svensk biblioteksörening är en ideell förening med uppgift att främja svenskt biblioteksväsen. Biblioteksbladet speglar föreningens verksamhet, åsikter och ställningstaganden men har också till uppgift att väcka egen debatt genom att ge utrymme åt andra åsiktsyttringar. Tidningen har en fri och självständig roll och bedrivs med tryckfrihetsförordningen som grund.

2021
23-26
SEPT

BOKMÄSSAN
GÖTEBORG BOOK FAIR

SEMINARIUM • BOKMÄSSAN 2021

Svensk biblioteksforening

Läsning på gång!

Vad säger läsforskningen om olika typer
av texter och vad de ger sina läsare?
Hur fungerar det läsfrämjande arbetet på
folk- och skolbibliotek?

Med utgångspunkt i
Svensk biblioteksforenings nya rapport
*"Läsning på gång! Aktuellt om läsning i
forskning och bibliotekspraktik"*
leder frilansjournalisten Ingela Hofsten
(som skrivit rapporten) ett samtal med
forskare och bibliotekarier.

SEMINARIUM • BOKMÄSSAN 2021

Svensk biblioteksforening
Nationella Skolbiblioteksgruppen

Stärkt språkutveckling med stärkta skolbibliotek

Läsambassadören Bagir Kwiek talar om vikten
av tillgång till litteratur för språkutveckling.
Personal från Årets skolbibliotek berättar om
sitt läs- och språkutvecklande arbete.

Under seminariet delas priset Årets skolbibliotek ut.

Biblioteken i USA bearbetar sin del av ett rasistiskt arv. Sverige har inte kommit lika långt.

På kvällen den 25 maj förra året kallades polis till en butik i Minneapolis i den amerikanska delstaten Minnesota. Anledningen var att en 46-åring vid namn George Floyd påstods ha handlat ett paket cigaretter med en förfalskad tjugodollarsedel.

Femton minuter efter att den första polisbilen kommit fram låg Floyd livlös på marken, polismannen Derek Chauvin pressade sitt knä mot hans nacke utan att ta notis om hans upprepade vädjanden om att han inte kunde få luft.

Händelsen väckte nytt liv i protesterna under parollen Black Lives Matter som etablerats sju år tidigare efter att en vakt som skjutit ihjäl 17-åriga Trayvon Martin friats av en domstol.

När jag skriver det här har det gått mindre än två veckor sedan ännu en ung man, 20-åriga Daunte Wright, sköts ihjäl av polis vid en trafikkontroll i Brooklyn Center, en förort till Minneapolis inte långt från platsen där George Floyd dog.

HISTORIEN UPPREPAS gång på gång i ett land som ännu tycks impregnerat av den institutionaliserade rasism som för inte länge sedan till och med fanns inskriven i vissa delstaters lagar.

Har det med bibliotek att göra?
Utan tvekan.

Den rannsakan och uppgörelse med hat och fördomar som avkrävs polisen, kan även förväntas av alla andra grenar av samhällskroppen.

Dit hör naturligtvis biblioteken och efter att George Floyd dödades har en våg av aktivitet dragit igenom den sfären i USA.

Martin Gelin berättar om lokala initiativ och om ställningstaganden från en

central aktör som American Libraries Association, ALA, som är USA:s motsvarighet till Svensk biblioteksförning.

Intrycket är att det finns en målmedveten insikt om problemens omfattning och en övertygelse om att de måste bearbetas.

SVERIGE HAR EN annan historia och det är viktigt att vara varsam med jämförelserna, men det verkar ändå uppenbart att svenska bibliotek inte har kommit lika långt som många amerikanska.

Det tycks till och med finnas ett aktivt motstånd i Sverige, mot att kännas vid tanke- och handlingsmönster som är diskriminerande och rasistiska.

Momodou Malcolm Jallow, vänsterpartistisk riksdagsledamot som för några år sedan ingick i en referensgrupp som stadsbiblioteket i Malmö inrättat för att öka medvetenheten om rasifierades uppfattningar om utbud och verksamhet, pekar på bibliotekssfärens skeva självbild:

Å ena sidan omfamnande antirasism.

Å andra sidan hårt slående när egna handlingar och ståndpunkter blir ifrågasatta.

– Det var inte antirasistiskt, utan snarare att upprätthålla rasistiska strukturer i samhället, säger Momodou Malcolm Jallow om reaktionerna när debatten för några år sedan handlade om stereotyper av svarta i barnböcker och många bibliotek visade stark ovilja att plocka bort dessa böcker från sina barnavdelningar.

Thord Eriksson
Chefredaktör

Black Lives Matter får USA:s bibliotek att lämna neutraliteten

TEXT MARTIN GELIN ILLUSTRATION TZENKO STOYANOV

Ett år efter mordet på George Floyd är USA ett förändrat land. Protesterna har nått biblioteken där röster nu höjs mot det som tidigare var ett ideal: »Att sträva efter »neutralitet« i dag betyder att du accepterar ett status quo där polisen regelbundet dödar svarta barn«, säger bibliotekarien Jarrett Dapier.

P

å fasaden till Brooklyn Public Library hänger tre gigantiska bokstäver: BLM. I princip alla amerikaner vet numera vad de står för: Black Lives Matter.

26 miljoner amerikaner har deltagit i demonstrationer mot rasism och polisvåld sedan förra sommaren. Black Lives Matter har växt till att bli den största politiska

proteströrelsen i USA:s moderna historia.

I mer än 50 länder världen över tågade demonstranter i liknande protester.

Demonstrationerna började efter att en video visade hur en vit polis i Minneapolis dödade en obeväpnad svart man, 46-åriga George Floyd, genom att trycka sitt knä mot hans hals i drygt åtta minuter.

Black Lives Matter-rörelsen mest direkta krav är att åstadkomma förändring och reformer av polisens metoder. Men rörelsen har även påverkat många andra amerikanska institutioner. Inte minst biblioteken.

Brooklyn Public Librarys huvudbyggnad, Central Library, är en elegant art deco-byggnad från 1938, nära Prospect Park i hjärtat av Brooklyn.

»En majoritet av bibliotekarierna är vita, men de har blivit mer aktiva i arbetet för mångfald.«

Här deltog tiotusentals i demonstrationerna efter George Floyds död.

Det hänger flaggor, skyltar och affischer som uttrycker stöd för Black Lives Matter i vart och vartannat kvarter. Vid ett övergångsställe har den hand som i vanliga fall blinkar i USA:s motsvarighet till grön eller röd gubbe ritats om till en blinkande knytnäve – Black Lives Matters inofficiella symbol.

Längs avenyn som löper parallellt med biblioteket hänger det sedan förra sommaren en rad citat från svarta medborgarrättsaktivister och berömda författare som kämpat mot rasism och intolerans:

Martin Luther King, Toni Morrison, Stokely Carmichael.

Närmast ingången till biblioteket syns ett stort citat från Elie Wiesel, författaren som skildrat Förintelsen: "Neutrality helps the oppressor. Never the victim." Neutralitet hjälper förtryckaren. Aldrig offret.

BIBLIOTEKEN HAR LÄNGE varit kända som just neutrala mötesplatser, men många av dem har sedan förra sommaren valt att ta tydlig ställning mot rasism och helhjärtat visa sitt stöd för Black Lives Matter.

– Det här är inte en fråga där vi kan vara neutrala. Det handlar om svarta amerikaners liv, säger Shauntee Burns-Simpson.

Hon är ansvarig för mångfaldsfrågor på New Yorks bibliotekstjänst och även direktör för Black Caucus, en kommitté för svarta bibliotekarierna, i American Library Association, ALA.

Black Caucus grundades redan 1970, i kölvattnet av 60-talets medborgarrättsrörelse. Men har vuxit under det senaste året i takt med att bibliotek över hela USA försökt förbättra mångfald bland anställda

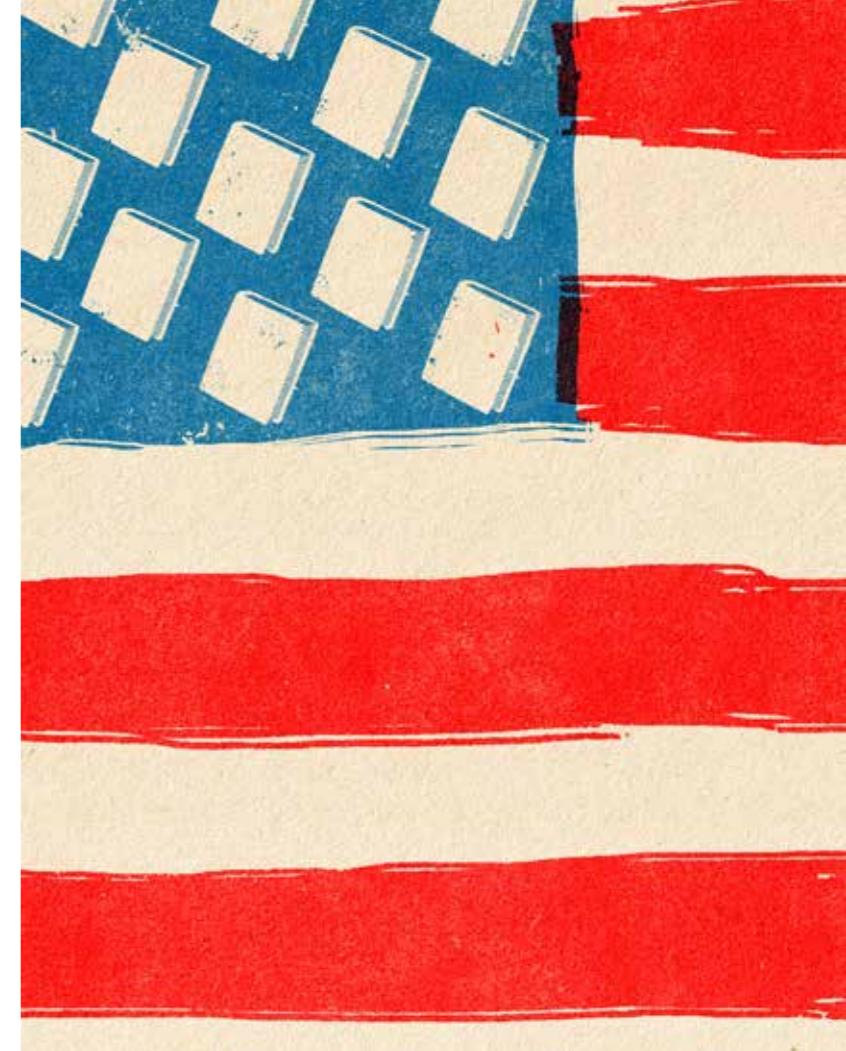
och aktivt rekrytera fler svarta bibliotekarierna – en kraftigt underrepresenterad grupp på biblioteken i dag.

– Biblioteken kan inte vara "neutrala" i frågor om rasism och polisvåld. När vi ser svarta barn som dödas av poliser och när vi ser hur pandemin allra värst drabbat de svarta bostadsområdena, då är det inte längre acceptabelt för biblioteken att hålla tyst. Biblioteken och vår personal var tvungna att höja rösten för mångfald, tolerans och för mer inkluderande arbetsplatser, säger Shauntee Burns-Simpson.

FÖR BROOKLYN PUBLIC LIBRARY har det senaste årets antirasistiska aktivism blivit ett tillfälle att formulera om sitt uppdrag i närområdet. Biblioteket ser sig som en partner i kampen för rättvisa, jämlikhet och antirasism och en samlingsplats där hela stadens mångfald måste speglas.

Precis som på flera andra stora bibliotek runtom i New York har det nu skapats ett slags Black Lives Matter-katalog för att underlätta tillgången till litteratur om rasism och diskriminering. Biblioteket har bland annat beställt in hundratals nya exemplar av populära antirasistiska titlar, av exempelvis Ibram Kendi, Toni Morrison, Michelle Alexander och Angie Thomas. En särskild barnavdelning med böcker om USA:s historia, slaveri och segregation har också tagits fram.

Biblioteket har satsat 200 000 dollar – nästan två miljoner kronor – på att lyfta fram ny litteratur av svarta, latinamerikaner, asiater och ursprungsbefolkning i USA. Ett nytt debattforum har lanserats, "Real talk", med diskussioner om rasism och diskriminering, som initialt ägt rum virtuellt men under sommaren ska ske i de fysiska lokalerna. Biblioteket har även

inrättat ett "diversity council", mångfaldsråd, för att regelbundet utvärdera bibliotekets initiativ för jämlikhet och antirasism, samt se till att personalen bättre speglar Brooklyns mångfald.

Shauntee Burns-Simpson.

PRECIS SOM ANDRA bibliotek i landet har Brooklyn Public Library även sett över den offentliga konsten i sina byggnader och ifrågasatt om de ska behålla motiv som exempelvis tycks hylla slavägare eller oproportionerligt visar upp det vita USA. Flera bibliotek har genomfört nya satsningar på konst som visar och lyfter fram det svarta USA:s historia.

I ett pressmeddelande skriver Brooklyn Public Librarys ledning:

"Bibliotek har alltid ansetts vara neutrala mötesplatser och bibliotekarierna ►

- ett neutralt yrke. Men vi är långt ifrån neutrala när det handlar om rasismen i USA. Vi fördömer otvetydigt alla former av våld mot svarta, mot ursprungsbefolkning och mot färgade."

I INTERVJUER MED bibliotekspersonal över hela USA blir det tydligt hur den här uppfattningen delas av allt fler. De ser inte längre hur biblioteken kan vara "neutrala" i frågor om rasism och mänskliga rättigheter, utan kräver att biblioteken tar en aktiv roll för jämlikhet, mot rasism och diskriminering, dels som utbildande institutioner men även som sociala mötesplatser och stöttepelare i bostadsområdena.

Julius Jefferson, ordförande för ALA och även chef för arkiven på Library of Congress i Washington, skrev förra året: "Pandemin fick alla att stanna hemma. George Floyd fick alla att gå ut på gatorna. Vad är det som pågår?"

I American Libraries Magazine beskriver han vad som står på spel:

"Vi måste fortsätta att förespråka tillgången till information för alla. Vi måste fortsätta att skydda vår rätt att läsa och behålla vår integritet. Vi måste fortsätta utvecklingen för jämlikhet och rättvisa i vår organisation, i biblioteken där vi arbetar och i de samhällen vi tjänar. Det kan vara obekvämt, men systemförändringar är nödvändiga."

Shauntee Burns-Simpson säger att en konkret förändring som skett under det senaste året är att initiativ som rör rasism och mångfald inte längre automatiskt begränsas till den svarta personalen.

– En majoritet av bibliotekarierna är vita, men de har blivit mer aktiva i arbetet för mångfald och jämlikhet. När vi ordnade Black History Month nu i februari var

»Vi försöker övertyga bibliotekarier om att aldrig ringa polisen om det inte är absolut nödvändigt.«

det inte bara svarta bibliotekarier som arbetade med läslistor och debattprogram. Det har länge varit ett slags osynlig skatt på svarta på arbetsplatser, att de tvingas jobba extra med de här initiativen för mångfald och rättvisa. Nu är det fler som inser att alla måste bidra.

EN AV DE BIBLIOTEKARIER som tagit en aktiv roll för att förbättra bibliotekens arbete mot rasism är Iman Powe-Maynard. Till vardags är hon chef för barnavdelningen på ett bibliotek i Canarsie, ett lägre medelklassområde i Brooklyn där två tredjedelar av befolkningen är svart.

Eftersom mycket av arbetet det senaste året skett på distans har Iman Powe-Maynard organiserat andra bibliotekarier via kommunikationsplattformen Slack, där de startat en kanal för diskussioner om arbetet mot rasism och diskriminering.

– Det var viktigt under det här året då vi inte kunde träffas som vanligt, att få en chans att organisera oss och samla våra resurser och idéer. Vi skapade bland annat ett nytt debattforum för diskussioner och föreläsningar om diskriminering och jämlikhet och har bjudit in vår community här i närområdet, för öppna diskussioner om mångfald, jämlikhet och inkluderande metoder.

Hon har även startat ett program för ►

Iman
Powe-Maynard.

► högläsning för barn och unga med fokus på antirasistisk litteratur.

– Vi erbjuder mer mångfald i barnlitteraturen än någonsin. Vi försöker aldrig pracka på föräldrarna böcker om detta, men för de som är nyfikna finns det nu en rad titlar som introducerar de här frågorna redan för de yngsta barnen. Vi har märkt att efterfrågan är störst på just de böckerna, som *Our skin* av Jessica Ralli och de nya barn- och ungdomsversionerna av populära böcker som Ibram Kendis *Så blir du en antirasist* och Bryan Stevensons *Riggad sanning*.

KAMPEN MOT RASISM och diskriminering på bibliotek har löpt parallellt med den breda amerikanska historien.

Många känner till medborgarrättsrörelsens protester mot segregation av offentliga utrymmen. På 1950-talet och 1960-talet ordnade aktivister som Martin Luther King, Rosa Parks och John Lewis fredliga protester och så kallade "sit-ins" på restauranger och diners i den amerikanska södern, för att visa det absurda i segregationen.

Segregationsperioden i USA sträckte sig från inbördeskrigets slut 1865 fram till medborgarrättslagarna precis ett hundra år senare. I kärnan av konflikten stod hela tiden vita amerikaners försök att neka svarta amerikaner rätt till offentliga miljöer, skolor och arbetsplatser.

Men segregationen gällde även på biblioteken. I stora delar av den amerikanska södern hade bibliotek skyltar som officiellt förklarade att bara vita var välkomna. Men även i norra USA fanns inofficiella regelverk och mer subtila metoder för att utestänga svarta.

Det är välkänt att affärsmannen och

filantropen Andrew Carnegie finansierade stora delar av USA:s bibliotekssystem i början av 1900-talet; mer än tusen bibliotek över hela landet bär hans namn, eller finansierades helt eller delvis av hans donationer, från New Yorks berömda stadsbibliotek på Femte avenyn, till lokala bibliotek i småstäder som Braddock, Pennsylvania, med 1 800 invånare.

Mindre känt är att många av Carnegies bibliotek var segregerade. Carnegie själv undvek att lägga sig i debatten om segregation och valde i stället i flera städer att bygga separata bibliotek för enbart svarta, vilket upprätthöll segregationen.

DE FÖRSTA PROTESTERNA mot segregerade bibliotek ägde rum redan på 1930-talet, då svarta aktivister började ordna "read-ins", där de fredligt läste böcker på bibliotek för enbart vita, i delstaten Virginia. Efter att segregation förbjöds i amerikanska skolor

1954, i och med domslutet *Brown v Board of Education*, växte även protesterna mot segregerade bibliotek i södern.

En av dem som protesterade i slutet av 1950-talet var Ronald McNair, en åttaårig pojke i South Carolina, som var läshungrig och intresserad av fysik och rymdforskning redan i tidig ålder. Han besökte sitt lokala bibliotek i Lake City, en småstad i träsklandskapet nära Atlantkusten, för att låna en trave böcker, men när han kom fram till bibliotekarien sade hon barskt: "Det här biblioteket är inte för svarta."

Ronald svarade att han ändå ville låna dessa böcker. "Unge man, om du inte lämnar biblioteket nu så ringer jag till polisen", svarade bibliotekarien.

Inte heller det avskräckte den unge Ronald, som bestämt satt kvar tills bibliotekarien gav med sig och stämplade ut hans böcker.

Ett par år senare bytte biblioteket

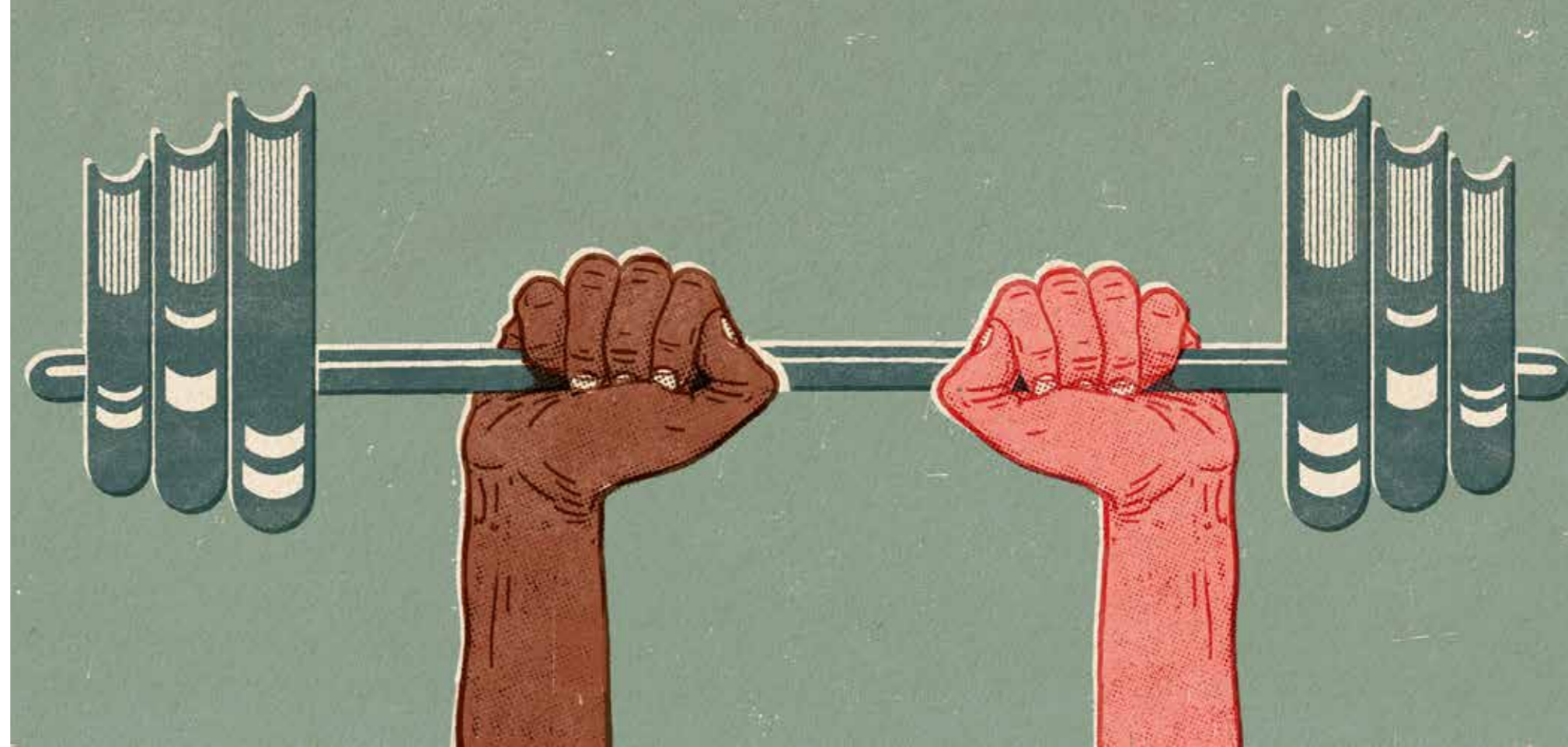
i Lake City sin policy och började tillåta svarta besökare.

Ronald McNair tog senare examen från Massachusetts Institute of Technology och blev en av USA:s första svarta astronauter. Han omkom 1986 som en av de sju ombord på rymdfarkosten *Challenger*, som exploderade strax efter att den lyft från Cape Canaveral i Florida.

Men McNairs politiska arv blev att visa att såväl bibliotek som Nasa:s rymdskepp var platser som skulle välkomna även svarta amerikaner.

MÅNGA AV DE mest intensiva politiska konflikterna i USA:s moderna historia har handlat om just svarta amerikaners rätt till offentliga miljöer: skolor, sjukvård, offentliga lokaler, parker och bibliotek.

Ofta har lokala myndigheter vidtagit aggressiva åtgärder för att svarta som brutit segregationens riktlinjer skulle få ►

»Det handlar om att flytta resurserna från polisen till andra institutioner i samhället.«

- skulden. Under segregationsåren var det vanligt att städer i den amerikanska södern stängde av sina allmänna swimmingpooler, eller till och med tömde ut allt vatten, om en svart person badat där.

Strax efter att åttaårige Ronald McNair bad att få låna sina första böcker i South Carolina höll åtta unga studentaktivister, bland annat Jesse Jackson som senare skulle bli en framstående politiker, en "read in"-protest på stadsbiblioteket i Greenville. Varken biblioteket eller borgmästaren gav med sig. I stället stängdes biblioteket för sommaren och borgmästaren skyllde det på de svarta aktivisterna: "På grund av ett par svarta mäns handlingar kommer vi nu tvingas stänga biblioteket även för vita", sade borgmästaren efteråt.

LÅNGT IN PÅ 1960-talet fick svarta medborgare i södern betala skatt för bibliotek de själva inte kunde besöka.

Utänför södern var segregationen inte laglig, men existerade ändå i praktiken. Bibliotek i New Jersey och Maryland kunde ännu på 1950-talet ha separata läsrum för svarta för att "kunderna efterfrågat det". Välbärgade mestadels vita bostadsområden hade dessutom fler och bättre bibliotek än svarta bostadsområden, ett problem som dröjer sig kvar än i dag, då det är nästan

dubbelt så många svarta som vita barn som säger att de aldrig besökt ett bibliotek.

Även American Library Association har tvingats ta itu med sin skuld i rasismen och segregationens historia.

2018 gick ALA ut med en resolution där de hedrade de bibliotekarier som arbetat för att stoppa segregationen, som Clara Stanton Jones och EJ Josey, som grundade ALA:s Black Caucus 1970.

– Innan dess fick de mötas på hotellrum eftersom svarta inte hade tillträde till många bibliotek, säger Shauntee Burns-Simpson.

BLACK LIVES MATTER-RÖRELSEN har haft en rad konkreta framgångar sedan protesterna förra sommaren. I mer än 70 amerikanska städer har väsentliga reformer av poliskår och brottspolitik genomförts, enligt en granskning av New York Times. Rörelsen bidrog även i viss mån till Joe Bidens valseger i presidentvalet, då valdeltagandet ökade i de områden där den varit mest aktiv.

Ett av de konkreta krav som BLM-aktivisterna lagt fram har varit att minska budgeten för poliskåren och flytta en del av dessa resurser till brottsförebyggande åtgärder, som skolor och ungdomsprogram, psykiatrisk hjälp och mentalvård, förbättring av offentliga miljöer och andra sociala initiativ som kan skapa tryggare städer och bostadsområden. De kräver även att militariseringen av poliskåren i USA ska avslutas. Sedan 1990-talet har USA:s militär försett lokala poliser i USA med stridshelikoptrar, granatkastare och bombsäkra bilar till ett värde av 7,4 miljarder dollar. En granskning av Princeton University visade att militariseringen av polisen inte bidragit till minskad

brottslighet, utan i stället varit en enorm belastning för skattebetalare, samtidigt som mycket av utrustningen missbrukats för att trakassera framför allt svarta invånare i storstäder.

Bibliotekarier som är aktiva i Black Lives Matter kräver nu att delar av dessa resurser i stället flyttas till exempelvis bibliotek.

EMILY KNOX OCH Jarrett Dapier är båda bibliotekarier i Illinois och har skrivit debattartiklar i de amerikanska bibliotekens branschtidskrifter om att minska polisens närvaro på bibliotek i USA. Sedan förra sommaren håller de även en rad träningsprogram för bibliotekarier i ett försök att få dem att undvika att ringa polisen vid oroligheter.

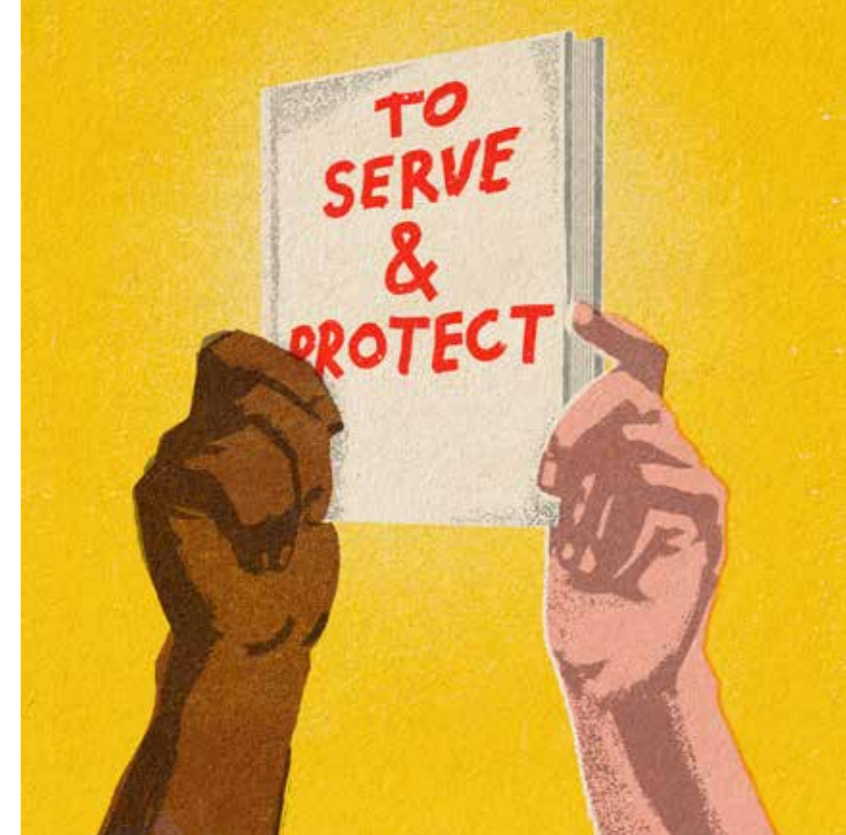
I en artikel skriver Knox och Dapier: "Sluta ringa polisen. Hitta andra lösningar. Det här är antirasistiska åtgärder som bibliotek kan göra för att rädda liv."

Det kanske verkar märkligt i en svensk kontext: Varför skulle bibliotekarier inte ringa efter polisen om de känner sig otrygga?

För att förstå varför måste man se de historiska problemen med diskriminering, systematisk rasism och aggressivt övervåld som länge präglat polisen i amerikanska storstäder, i synnerhet i den amerikanska södern. George Floyd var inget enskilt fall. Under den här våren har två andra dödsfall väckt nationella protester:

Utänför Minneapolis, inte långt från platsen där Floyd dödade, sköt en vit polis den 20-årige Daunte Wright till döds i mars. Polisen försvarade sig efteråt med att hon trodde att hon använt en bedövningspistol.

Strax därpå uppdagades en video där

det syntes hur Adam Toledo, en 13-årig latinamerikansk pojke, dödade av polis i Illinois. Videon visar hur polisen ber Adam räcka upp händerna, vilket han omedelbart gör. Men polisen skjuter honom ändå.

För många unga amerikaner, i synnerhet svarta och latinamerikaner, representerar polisen inte trygghet, utan livsfara.

På telefon från Illinois berättar Jarrett Dapier om två incidenter på biblioteket i staden Skokie där han själv jobbar.

– Det var en trettonårig, svart pojke som hade problem med en godisautomat här. Han stoppade in pengar för en chipspåse men den kom aldrig ut. Så han började sparka på automaten. En bibliotekarie ringde polisen och det slutade med att den här trettonåriga killen brutalt greps i handklovar och fördes till polisstationen i baksätet på polisbil. En sådan händelse kommer att prägla honom hela livet och allt detta var alltså på grund av en chipspåse, säger Jarrett Dapier.

I ett annat fall var det ett par i yngre tonåren som försökte gömma sig mellan bokhyllorna på biblioteket för lite klass-

Jarrett Dapier.

► iskt tonårshängel. En gäst på biblioteket ringde polisen och även i detta fall slutade det med att de två tonåringarna släpades ut av våldsamma poliser, trots att de inte var misstänkta för något brott.

– I båda fallen hade det kunnat sluta betydligt värre, som vi sett med vårens händelser med poliser som dödat oskyldiga unga. Så vi försöker övertyga bibliotekarier om att aldrig ringa polisen om det inte är absolut nödvändigt. Det handlar om att få dem att ställa sig frågan: behöver jag verkligen beväpnad hjälp för detta? Svaret är nästan alltid att andra institutioner är mer hjälpsamma. De kan behöva socialarbetare, experter på mentalvård, personal med erfarenhet från ungdomsanstalter. Men väldigt sällan behöver de polisen, säger Jarrett Dapier.

ETT POPULÄRT slagord i Black Lives Matter-rörelsen är ”Defund the police”. Stryp polisens finansiering. Dapier menar att budskapet har missförståtts som ett krav på att avskaffa polisen helt.

– Det finns enstaka röster som förespråkar det, men för de flesta av oss handlar det om att flytta en bit av polisens absurt stora budget till andra, mer konstruktiva områden, som socialarbetare, billigare bostäder och härbärgen för hemlösa, jobbträning för arbetslösa, vård för missbrukare, säger Jarrett Dapier.

Målsättningen är att biblioteken ska få mer resurser så att de alltid kan anställa egen säkerhetspersonal. Men även att träna bibliotekarier så att de själva kan avvärja situationer innan de eskalerar, eller ringa till andra experter och socialarbetare om de behöver hjälp.

En annan viktig förändring är förstås att förbättra mångfalden på biblioteken.

Endast drygt fem procent av landets bibliotekarier är svarta, vilket betyder att de är grovt underrepresenterade i förhållande till befolkningen i USA i stort.

EN UNDERSÖKNING i april av konsultfirman Ithaca visar att bara en tredjedel av USA:s bibliotekarier känner sig nöjda med de initiativ som tagits för att motarbeta rasism och diskriminering under det senaste året.

39 procent av svarta bibliotekarier och 34 procent av vita bibliotekarier säger att biblioteken har väl utvecklade strategier för att bättra på mångfalden i rekrytering av anställda.

Jarrett Dapier säger att alldeles för många bibliotek har gett diffusa löften om tolerans och rättvisa, men att de sedan struntat i att genomföra förbättringar.

– Det senaste året är det allt för många bibliotek som har nöjt sig med att skriva högravande pressmeddelanden om sitt stöd för Black Lives Matter. Men det här är en väldigt konkret fråga. Det handlar om att flytta resurserna från polisen till andra institutioner i samhället. Behöver poliskåren i Athens, Georgia, verkligen granatkastare och skottsäkra västar? Jag tror att pengarna för det skulle komma bättre till sin rätt på andra sätt.

– Det är därför det är viktigt att ta debatten om neutrala bibliotek. Att sträva efter ”neutralitet” i dag betyder att du accepterar ett status quo där polisen regelbundet dödar svarta barn. Biblioteken har ett ansvar att ta itu med rasism och att koppla det ansvaret till konkreta åtgärder.

Ett vitt landskap

Statistiken visar att svarta är underrepresenterade på USA:s bibliotek. Sverige saknar officiella siffror – men verkligheten är densamma.

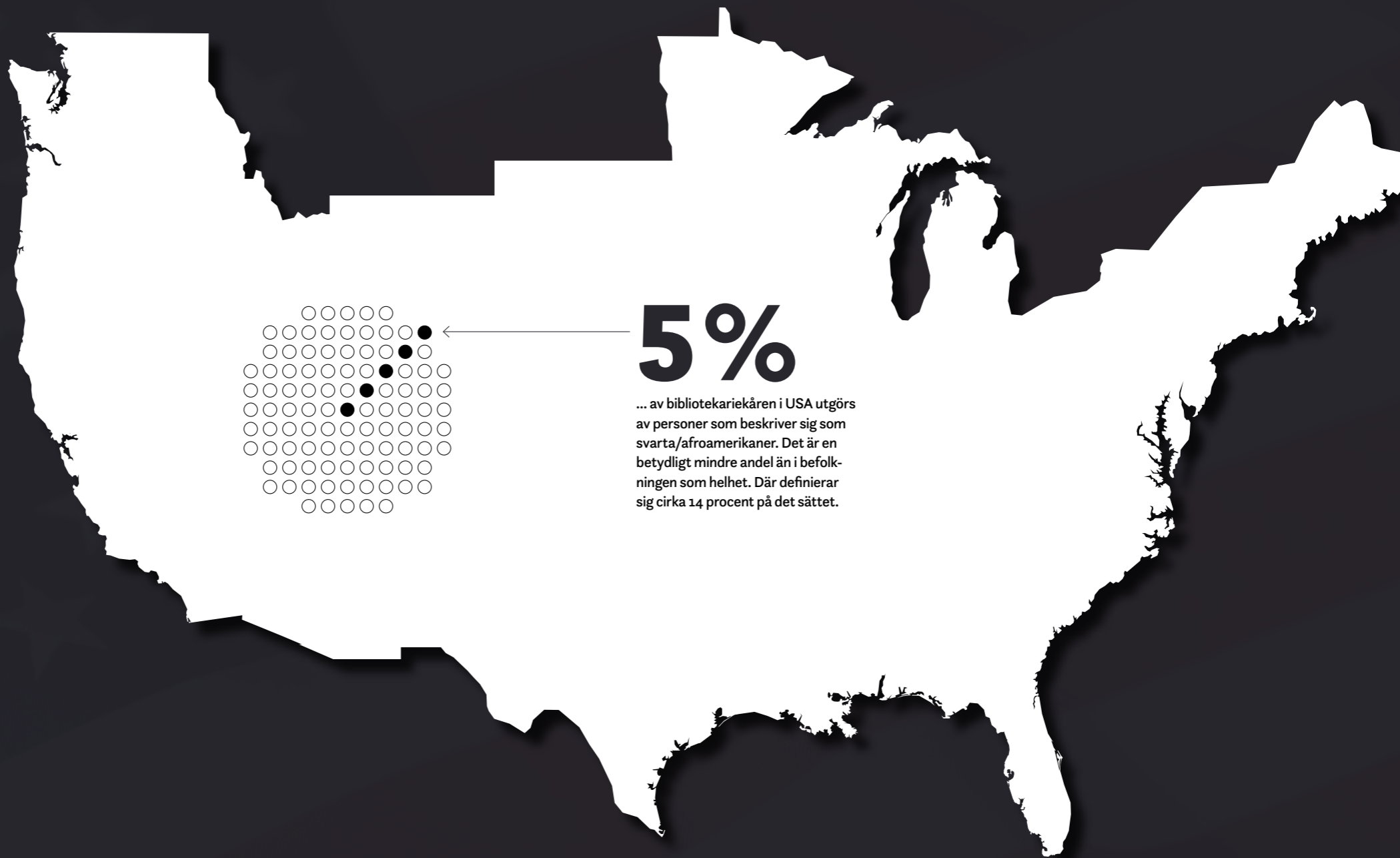
Biblioteken i USA är vita reservat.

”Som bibliotekarie återkommer jag alltid till att biblioteksbesökarna måste kunna spegla sig i de människor som jobbar där”, skrev Wanda K Brown, ordförande i American Libraries Association (ALA), förra sommaren i en artikel i organisationens tidskrift.

”Vilken betydelse skulle det ha om fler svarta ansikten syntes på biblioteket? Bland bibliotekens chefer? Som svart kvinna, som har varit hjälpt av andra svarta bibliotekariers mentorskap, tror jag att en fördubbling av våra ansträngningar att skapa större mångfald i vår yrkeskår, är både nödvändig och akut.”

HÄR I SVERIGE saknas officiell statistik som belyser situationen. Härom året gjorde dock Kultwatch, en plattform för konst och intersektionell kulturanalys, en undersökning av folkbibliotekspersonalens sammansättning i Stockholms läns 26 kommuner. Det visade sig att knappt 17 procent av personalen i de 15 kommuner som svarade på frågorna från Kultwatch, hade utländsk bakgrund.

Detta i ett län vars befolkning till drygt 33 procent utgörs av människor som är födda utanför Sverige eller har föräldrar som är det.

5%

... av bibliotekariekåren i USA utgörs av personer som beskriver sig som svarta/afroamerikaner. Det är en betydligt mindre andel än i befolkningen som helhet. Där definierar sig cirka 14 procent på det sättet.

Källor: Department for professional employees, Pew research, Kultwatch.

Grupp för mångfald blev kortlivad

Hur ser rasifierade personer på utbud och verksamhet? I Malmö bildades en grupp för att ta reda på svaret, men den lades ned efter bara några möten. Sju år senare efterlyser deltagarna fortfarande mer långsiktighet.

TEXT THORD ERIKSSON BILD EMIL MALMBORG

Momodou Malcolm Jallow ingick i referensgruppen på Malmö stadsbibliotek. Han anser att kritik mot viss litteratur felaktigt uppfattas som krav på censur.

I budgeten för 2014 fick Malmö stadsbibliotek ett anslag på 300 000 kronor för arbete med "icke stereotyp/normativ" barnlitteratur. Stadsbibliotekarien Torbjörn Nilsson kände ett sting av irritation över att den rödgröna majoriteten så bokstavligt lade sig i verksamheten. Men uppdraget resulterade i alla fall i ett "intensionspapper" som slog fast att en referensgrupp skulle bildas för att öka medvetenheten om rasifierade personers upplevelse av verksamhet och utbud. "Syftet med referensgruppen är att den ska tillföra ytterligare perspektiv och därmed bidra till att stadsbibliotekets ledning fattar kloka beslut", stod det i dokumentet.

Gruppen hade få eller inga motsvarigheter på andra håll i Sverige.

SJU ÅR SENARE beskriver Torbjörn Nilsson gruppen som något mer än bara ett utslag av följsamhet gentemot ett politiskt uppdrag. Den var också en markering mot det han beskriver som en ohälsosam konsensuskultur, som blivit synlig drygt ett år tidigare när barn- och ungdomsbiblioteket på Kulturhuset i Stockholm plockat bort *Tintin i Kongo* på grund av seriealbumets koloniala och rasistiskt präglade innehåll. Initiativet kom från den konstnärlige ledaren Behrang Miri som fick utstå hård kritik, gjorde en pudel och snart lämnade sitt uppdrag.

– I branschen fanns det bara en legitim ingång och det var att han hade gjort fel. Ingen försvarade honom. Det är inte alls sunt att alla i en kår alltid ska tycka samma sak, säger Torbjörn Nilsson.

Hur borde biblioteket i Malmö förhålla sig till böcker av det slag som plockats bort i Stockholm? Det var en tänkbar fråga för referensgruppen som hade sitt första möte i slutet av april 2014. Tio personer deltog,

fyra från biblioteket, tre från den feministiska och antirasistiska tankesmedjan Interfem, två från Afrosvenskarnas forum för rättvisa och en från Romskt informations- och kunskapscenter.

– Referensgruppen startades ur en frustration som växt ur en incident som ägt rum, säger Momodou Malcolm Jallow som sitter i riksdagen för Vänsterpartiet.

I gruppen representerade han Afrosvenskarnas forum för rättvisa men satt samtidigt i kommunfullmäktige och hade alltså del i det politiska uppdraget till biblioteket.

Incidenten han syftar på är egentligen en kedja av händelser drygt ett år tidigare, som nådde sin kulmen med *Tintin i Kongo* på Kulturhuset. Detta är nödvändigt att känna till för att förstå behovet i Malmö, menar han.

– Vi sa att man ska kunna ha en representation av svarta människor och svarta barn som inte är kränkande. Men våra synpunkter misstolkades och förvrängdes av majoritetssamhället som hävdade att vi eftersträvade censur.

TROTS EN SJÄLVBILD som för många nog kretsar kring övertygelsen om att agera i antirasistisk och demokratisk anda, visade den utbredda oförståelsen att de verkligt antirasistiska reflexerna på många håll lyste med sin frånvaro i biblioteksvärlden, menar Momodou Malcolm Jallow.

– Annars hade fler insett att de hade rasistiska stereotyper på sina barnavdelningar. Det var inte antirasistiskt, utan snarare att upprätthålla rasistiska strukturer i samhället.

Som kontrast framstod referensgruppen som ett sällsynt tecken på lyhördhet, tycker han.

– Det var inte många som ville lyssna som Torbjörn Nilsson gjorde. Han hade inte bestämt sig för vad som var rätt eller fel ►

- ▶ utan ville höra hur vi tänkte, istället för att lyssna på alla som skrek om censur.

I efterhand är även Marian Wydow positiv till referensgruppen där han representerade Romskt informations- och kunskapscenter, en kommunal verksamhet som verkar för att öka romers inflytande och delaktighet.

– Mitt intresse var att synliggöra det romska samhället i bibliotekets innehåll, utbud och samverkan. Vilka fångar vi upp idag, vilka kommer till biblioteket, hur kan man göra det tillgängligt, finns det andra kanaler att samverka med? Det var de intressefrågor jag lyfte.

DE TRE MÖTEN som gruppen hade resulterade bland annat i en workshop om icke-stereotypa barnböcker och en utställning om Sveriges koloniala arv. Några böcker förpassades till magasinet – och kritiken som hörts 2012 i samband med "Tintin-gate" väcktes till liv igen.

I en artikel i Sydsvenskan hävdade skribenten och debattören Lars Åberg att bibliotekschefen Torbjörn Nilsson lärt sig "den kulturpolisiära jargongen" genom att hänvisa till rasifierades perspektiv. "Makten de tilldelas blir i alla fall ansenlig när den ska uttolkas av den här sortens tjänstemän, ängsligt sneglande på tidsandan och den för tillfället närmast ståendes känsla av kränkthet", skrev Åberg om referensgruppens ledamöter.

Lämningarna efter gruppen består av minnesanteckningar från tre möten, sedan avvecklades gruppen. Det var aldrig meningen att den skulle bli permanent, påpekar Torbjörn Nilsson.

MARIAN WYDOW beklagar att gruppen blev så kortlivad och säger att han skulle verka för mer långsiktighet om den återuppstod.

– De här frågorna löser man inte på kort tid, det kräver närvaro, engagemang och långsiktighet. Jag skulle säga: gör det inte kortsiktigt, gör det som en stabil satsning och gör det inte personligt.

Det sista säger han med särskilt eftertryck.

– En satsning som enbart bygger på god vilja från enskilda personer, rasar samman när personerna och deras goda vilja försvinner.

Momodou Malcolm Jallow tycker att referensgruppen som modell borde användas i hela landet, och inte bara av bibliotek utan av all offentlig verksamhet.

– Min tanke när vi började var att det skulle bli något långsiktigt, men det blev inte så. Man trodde nog att nu har vi lyckats med det här, nu har personalen fått den här kompetensen. Men för att fortsätta arbeta vore det bästa en permanent verksamhet som hade kunnat spridas till resten av Sverige.

Tiden har dock inte stått still, konstaterar han. Debatterna om bland annat

Tintin i Kongo fick på flera håll igång diskussion och tankeverksamhet som håller i sig.

– Det är positivt, men vi måste ändå kartlägga vad det finns för litteratur och vi måste fokusera på barn som saknar vuxnas förmåga att läsa och kontextualisera. För att möta utmaningen måste man fundera på vilken typ av material som biblioteken har tillgängligt för dem.

I grunden handlar det om vad medborgarna ska kunna förvänta sig av det samhälle de bidrar till, menar han. Om vi vill leva i ett demokratiskt samhälle som uppfostrar barn med bra värderingar, då måste bibliotek och lärosäten tillhandahålla böcker som stärker dem istället för att avhumanisera dem.

– Det är inte rimligt att vi ska finansiera något som kränker oss och våra barn, säger Momodou Malcolm Jallow.

ENLIGT TORBJÖRN Nilsson avslutades referensgruppens arbete i en känsla av att den hade fyllt sin funktion och att det inte fanns förutsättningar att komma vidare. Han uppfattar att biblioteket fick kunskap och utvecklades och att arbetet lämnade spår i mediepolicyen. Han ser en koppling till den hbtq-certifiering som biblioteket i Malmö också var tidigt med att genomgå.

– Det är inte samma sak som rasifiering, men det har lärt oss något om hur vi själva har fungerat och hur vi själva ska kunna bemöta människor oavsett bakgrund.

Fotnot: Representanterna för Interfem har avböjt att medverka i artikeln. Vid två av gruppens möten deltog även Behrang Miri som representant för ABF i Malmö, där han började jobba efter att ha lämnat Kulturhuset i Stockholm. Biblioteksbladet har utan framgång sökt honom.

Debatter om bibliotek, böcker och rasism

Hösten 2012 framkom det i en artikel i Dagens Nyheter att barn- och ungdomsbiblioteket på Kulturhuset i Stockholm valt att bland annat plocka undan seriealbumet *Tintin i Kongo*. Händelsen kom att kallas "Tintin-gate" och frågan var om biblioteket agerat rätt eller fel. Fel, ansåg många, böckerna ställdes tillbaka och den konstnärliga ledaren fick gå.

Samma höst fick illustratören Stina Wirsén kritik för sin film- och barnbokskaraktär Lilla hjärtat som ansågs vara påfallande lik en pickaninny, alltså en rasistisk nidsbild av ett svart barn. Skulle böcker med Lilla hjärtat finnas på bibliotekens barnavdelningar? Nej, ansåg bland annat Botkyrka och så småningom Malmö, medan till exempel Stockholm lät böckerna vara kvar.

Marian Wydow önskar att gruppen hade fått agera mer långsiktigt. "De här frågorna löser man inte på kort tid."

»Många vågar inte gå ned i källaren på sina bibliotek och gräva.«

I Skandinavien uppfattas teorier om kolonialism och rasism ibland som något som inte rör dem som är födda här, hävdar Temi Odumosu. Men på bibliotek och arkiv finns ett kolonialt arv som hon önskar att fler hade modet att söka efter.

TEXT RAFAELA STÅLBALK KLOSE
BILD JULIA LINDEMALM

INTERVJU

INTERVJU

I en skulptur på Stortorget i Malmö syns en pojke med en apa på axeln. Det skulle kunna vara en utgångspunkt för reflexion kring kolonialt arv, anser Temi Odumosu som sedan 2018 är bosatt i staden.

Skandinaviska bibliotek är generellt intresserade av att närma sig det koloniala arvet. Problemet i Sverige, menar Temi Odumosu, är att denna vilja finns hos ett fåtal personer som sällan får stöd av sina institutioner.

Hon beskriver känslan av att behöva anstränga sig för att övertyga danskarna om landets koloniala historia och om dess betydelse för samtiden.

Under samma period debatterade den svenska kulturvärlden om Lilla hjärtat och Tintin innehöll rasistiska stereotyper. Temi Odumosu minns hur detta istället för att leda till djupare diskussioner om Sveriges koloniala arv och rasism, ledde till pajkastning mellan två läger där det ena ansåg att böckerna faktiskt var rasistiska och problematiska medan det andra inte tyckte det.

Hon såg ett tydligt mönster: i Skandinavien är det svårt att ha djupgående debatter kring teman som rör kolonialt arv och rasism.

– Kolonialism är så personligt och intimt eftersom det handlar om arv. Av den anledningen tenderar folk att bli väldigt defensiva, säger hon och citerar den grönländska konstnären Pia Arke:

”I make the history of colonialism part of my own history in the only way I know, namely by taking it personally.”

BRISTEN PÅ KUNSKAP om kolonialismen gör att det kanske därför är lättare att istället blunda för det obehagliga förflutna, resonerar hon. Hon tar logotypen till Danmarks ”Cirkel Kaffe” som exempel. Loggan, som föreställer en svart kvinna med inbakade flätor, har skapat hetsiga debatter i Danmark.

– ”Detta är en del av vårt kulturarv”, hävdar danskarna när loggan ifrågasätts. Och när människor försvarar sina kulturella arv på det här sättet, måste vi stanna upp och fråga vad det är som egentligen försvaras.

Som utländsk forskare i Skandinavien som arbetar med frågor om kolonialt arv, har detta varit särskilt utmanande för Temi Odumosu, då hon uppfattar att skandinaver tror att man försöker importera åsikter eller idéer som tidigare inte fanns. Men eftersom hon utgår från ett lands lokala arkiv i sin forskning, vet

hon att resonemanget om importerade idéer om kolonialism och rasism är en myt.

2014 anställdes hon vid Malmö universitet för att undersöka hur arkiv kan användas som en resurs för social förändring. Hon flyttade till Malmö 2018, där hon fortfarande bor, men hon har kontinuerligt samarbetsprojekt runt i världen.

2017 deltog hon i *Blind spot: Images of the Danish West Indies Colony* i Köpenhamn. Utställningen genomfördes i samverkan med bland annat Det Kongelige Bibliotek och Statens Museum for Kunst och utforskade idén att erbjuda besökare ett annat sätt att se på dessa institutioner. Vad skulle hända om de gavs tolkningsföreträde och fick vara ombud för deras samlingar?

Flera kulturinstitutioner i Danmark kom samman för att prata om landets koloniala förflutna och de västindiska öar landet ägde från 1672 till 1917.

I ANSLUTNING TILL debatten uppstod idén om den första offentliga statyn av en svart kvinna i Danmark. 2018 slutförde konstnärerna Jeannette Ehlers och La Vaughn Belle den sju meter höga statyn med namnet *I Am Queen Mary* som står vid hamnen i centrala Köpenhamn.

Verket är inspirerat av Mary Thomas, en av tre unga kvinnor som 1878 ledde plantagearbetarnas uppror på den danska kolonin St Croix. Mary Thomas och andra inblandade i upproret dömdes till livstidsstraff och avtjänade delar av tiden i ett kvinnofängelse i Köpenhamn.

Statyn *I Am Queen Mary* har hyllats internationellt som ett försök att motverka tendensen att bortse från kolonialstatens skuld i den nationella historieskrivningen.

Temi Odumosu tittar på konstens möjlighet att vara en del av ett lands läkningsprocess och sociala förändring. Hon understryker särskilt vikten av samverkan mellan olika minnesinstitutioner.

»Kolonialism är så personligt och intimt eftersom det handlar om arv. Av den anledningen tenderar folk att bli väldigt defensiva.«

Bibliotek, museer, konsthallar och arkiv kan alla vara verktyg för tillgängliggörande av arv och kunskap.

– Många vågar inte gå ned i källaren på sina bibliotek och gräva, säger hon och skrattar.

– De vet att det kan ligga material där som anses anstötligt och oacceptabelt idag. Men om institutionerna i stället för att ignorera stötande material, gjorde en ordentlig genomgång av det de har, tillsammans med de samhällsgrupper som representeras i samlingen, skulle det kunna leda till kritiska interventioner i både historieskrivning och minneskulturer. Men oftast är det känslor av skuld och skam som kommer i vägen.

Det är delvis skuld-känslorna som utgör de vita fläckarna inom minnesinstitutioner i Skandinavien. *Colonial amnesia* och *colonial aphasia* är termer som hon använder för att beskriva vissa länders oförmåga och ovilja att komma ihåg sitt koloniala förflutna. (Amnesi: oförmåga att minnas. Afasi: störd förmåga att tala.)

I SVERIGE RÖR DET SIG om den forna slavkolonin S:t Barthélemy i Västindien. Sverige bedrev slavhandel på ön 1784–1847 och var en del av den transatlantiska slavhandeln på 1700- och 1800-talet. Men det handlar också om det traditionellt samiska området Sápmi som koloniserats av Sverige, Norge, Danmark, Finland och Ryssland.

Medan Temi Odumosus arbete i Danmark

»Den här 'business as usual'-mentaliteten är en selektiv typ av glömska som går ut på att blunda för det obehagliga.«

INTERVJU

främst handlat om tungt arkivarbete, jobbar hon i Sverige med konstnärliga och experimentella projekt kring kritiska diskurser om dekolonisering.

Okunskapen kring Sveriges koloniala historia är mycket stor och har, enligt Temi Odumosu, att göra med att dessa teman inte är del av den svenska historieskrivningen och med den afasi som hon hänvisar till.

– Den här “business as usual”-mentaliteten är en selektiv typ av glömska som går ut på att blunda för det obehagliga, förklarar hon.

“Det där är någonting som hände någon annanstans” och “vi var inte lika våldsamma som andra kolonister”, är typiska argument när man talar om den svenska kolonialismen, fortsätter hon.

– Ur ett psykologiskt perspektiv förstår jag att detta är en försvarsmekanism för att hantera känslor av skam och skuld, men genom att göra så förringar och raderar man också drabbade människors röster. Och det har ingenting att göra med avsaknad av vetenskap. Det är ett medvetet beslut.

NÄR DEN SAMISKA artisten och aktivisten Sofia Jannok i våras intervjuades i tv-programmet *Sverige!*, ställde hon programledaren Fredrik Örnevall mot väggen. Hon frågade bland annat hur det är för honom att vara en del av ett kolonialt folk samt hur det är att upprätthålla förtrycket bara genom sin egen vardag. Program-

ledaren, till synes ställd av frågorna, svarade att det inte känns bra då det är som att få en “stor sten på axlarna som man själv inte varit en del av”.

Mötet mellan Sofia Jannok och Fredrik Örnevall kan liknas vid det som Temi Odumosu påpekar, om hur samverkan med samhällsgrupper drabbade av kolonialism, kan leda till kritiska, konstruktiva interventioner.

Hon berättar att nationella bibliotek i länder som Kanada, Australien och Nya Zeeland har sett över hur deras koloniala arv är synliga i biblioteksverksamheten för att inleda framåtsträvande samarbeten med ländernas ursprungsbefolkningar. På exempelvis delstatsbiblioteket i New South Wales i Australien har man påbörjat ett betydande projekt för att identifiera och tillgängliggöra material relaterat till inhemska australiska språk. Projektet syftar till kulturell återupplivning samt att återansluta ursprungsbefolkningen till majoritetssamhället.

– Biblioteksväsendet i Skandinavien kan lära av hur dessa länder arbetar med tillgängliggörande av arv och kunskap.

BLAND DE BIBLIOTEK hon samarbetat med i Skandinavien, har hon särskilt positiva erfarenheter av Mångkulturellt centrum i Botkyrka i södra Stockholm. Där arbetar biblioteket med både kulturutövare och forskare för att – genom sina programpunkter, utställningar och böcker – lyfta relevanta frågor kring kolonialt arv och rasism. Att centrumet är beläget i ett område där det bor många svenskar med utländsk bakgrund, bidrar nog ytterligare till hur biblioteket jobbar med delaktighet, gissar hon.

– Minnesinstitutioner som bibliotek, museer och arkiv innebär inte nödvändigtvis endast historiska företeelser. I dessa kulturnav kan man koppla historiska händelser till saker som äger rum just nu. Och det är Mångkulturellt centrum särskilt bra på.

På Botkyrka Konsthall har hon kurerat den

De nationella biblioteken i Kanada, Australien och Nya Zeeland har gjort sitt koloniala arv synligt i verksamheten. Sverige kan lära av dem, anser Temi Odumosu.

aktuella utställningen *The Dream Keeper* med verk av konstnären Cecilia Germain, som är ett ”framtidsvärldsexperiment” som tar avstamp i en svart tanke-tradition och praktik. Utställningen öppnar upp för en multisensorisk upplevelse som rör sig mellan olika bildvärldar och konstnärens växter i urval.

HON UPPFATTAR att det på bibliotek i Skandinavien generellt finns en öppenhet och en vilja att förändras när det kommer till att närma sig frågor om koloniala arv. Problemet i Sverige är att viljan ligger hos ett fåtal hoppfulla individer som oftast inte får stöd från sina institutioner.

– Det finns många drivna människor som gör fantastiska saker, men om individerna inte får stöd på högre strukturell nivå, går de inte bortom de tidsbegränsade projekten. Det hela handlar om förhandlingsmakt. Varför är det alltid samma människor som har makt och fattar alla beslut? På så sätt kan vi inte uppnå strukturell förändring, säger hon.

Temi Odumosu uppmanar bibliotek som önskar

arbeta med frågor som rör kolonialism att göra det mer radikala arbetet som möjliggör konstant förnyelse, oavsett om det rör sig om en bok eller en utställning. Det är nyttigt att ställa kritiska frågor och att ha produktiva konversationer om ras och historia. Med rätt influenser, etiska överväganden och frågor tror hon att även biblioteksväsendet i Sverige kan nå dit.

TEMI ODUMOSU

Född i London 1979.

Disputerat i konsthistoria vid University of Cambridge i Storbritannien. Idag verksam som lektor vid Malmö universitet.

Aktuell på Botkyrka konsthall i södra Stockholm där hon har kurerat utställningen *The Dream Keeper* med verk av konstnären Cecilia Germain. Pågår till den 21 augusti.

Studier av vithetsnorm provocerar många

Milia Rahman Olsson upptäckte att det knappt finns någon svensk forskning om vithetsnormen i bibliotekariekåren. Hon konstaterar att rasifierade bibliotekarier befinner sig i ett slags »mellanförskap«.

TEXT: ANNIKA CLEMENS
FOTO: ANNELI ÅSÉN CARLSSON

Man är en insider och samtidigt en outsider. Man är en del av gemenskapen, men avviker så mycket att man inte fullt ut kan vara en medlem i gruppen.

Så beskriver Milia Rahman Olsson det mellanförskap som bibliotekarier med annan hudfärg än vit befinner sig i.

– Det påverkar dem på olika sätt och olika mycket. Men alla mina informanter känner av det. Varenda en. De beskriver hur de hela tiden måste gå balansgång mellan behovet att ta upp frågan och rädslan för att anses obekväma.

I sitt examensarbete på Linnéuniversitetets bibliotekarieutbildning studerade hon vilka erfarenheter icke-vita bibliotekarier har, relaterat till den vithetsnorm som finns inom kåren och hur detta påverkar deras arbetsmiljö.

– Jag har jobbat med annat tidigare och har insett att det är bibliotekarieyrket jag brinner för. Men jag har funderat över att jag inte har haft så mycket kontakt med andra icke-vita bibliotekarier, varken när

jag växte upp och hängde mycket på biblioteket eller när jag har jobbat på bibliotek. Det var där det började växa. Varför är det så?

OPPONERINGEN VÄNTAR fortfarande, men uppsatsen är färdigskriven. Det visade sig att av nio intervjupersoner som ingick i studien hade bara fem fast anställning, trots cirka tio år i yrket. Flera ångrade att de hade valt bibliotekarieyrket och två hade gått vidare till andra yrken. Ingen kände sig manad att ta sig an en chefsroll.

– Det var för mig hjärtskärande. Några var inte intresserade, men andra kände att det skulle innebära att springa i för mycket motvind. Upplevelsen är att allt granskas under lupp och beslut ifrågasätts i högre grad.

Samtidigt förväntas flera av dem ta ansvar för att företräda en stor minoritet i samhället. Inte sällan landar ansvaret för att inköp och program representerar en blandad befolkning i deras knä.

– Det är ett väldigt tungt lass att dra, säger Milia Rahman Olsson. ►

Milia Rahman Olsson skrev C-uppsats om vithetsnormen på bibliotek. Hennes ämnesval har både provocerat och väckt intresse.

Hon refererar till tidigare forskning från USA som visar att bibliotekaryrket domineras av vita kvinnor.

– Att biblioteksyrket är kvinno-dominerat kan vi vara överens om, men så fort man börjar tala om icke-vita i sammanhanget blir det genast obekvämt. Men representationen är förvånande liten.

Representationen i kåren är viktig, konstaterar hon, och biblioteken bör ligga i framkant, inte minst med tanke på det uppdrag biblioteken har.

– Kåren måste leva som den lär. Icke-vita ska inte bara finnas i användarposition, vi ska även finnas bakom disken.

MILIA RAHMAN OLSSON har själv märkt av det och har fått många positiva möten. Parallellt med studierna jobbade hon på bibliotek i Ås i Krokoms kommun. Där har hon kommit i kontakt med nyanlända som har blivit nyfikna på yrket och ställt frågor om hur man studerar till bibliotekarie. Barn har också reagerat positivt på att hon ser annorlunda ut än de bibliotekarier de brukar se bakom disken.

– En liten tjej som också var mörkhyad kom in och sa: "Du ser ut som mig!" Hon blev jätteglad och vi pratade och sedan sa hon att hon också ville bli bibliotekarie, berättar Milia Rahman Olsson.

– I min uppsats vill jag flytta fokus från det vita till att lyfta de icke-vitas erfarenheter i yrket och därmed lägga grunden till fortsatt forskning för vad det innebär för dem som ingår i denna grupp. Och kanske ge kåren en tankeställare.

Många har hört av sig till Milia Rahman Olsson och visat intresse sedan en artikel publicerades på Biblioteksbladet.se i slutet av förra året när hon jobbade med uppsatsen. Att få den uppmärksamheten för en C-uppsats tycker hon säger något om hur lite beforskad och

diskuterad frågan om vithet i biblioteksvärlden är.

Men ämnet är inte okontroversiellt. Och att frågan är ny i branschen visade sig på flera sätt. Till att börja med var forskningen hon använde som grund inte svensk. Det finns inte ens svenska begrepp för analysverktygen hon använder.

Hon använde sig av olika former av mikroaggressioner: "micro assaults", "micro invalidations" och "micro insults". Det som intervjupersonerna vittnade om handlar om mindre och större incidenter både från besökare och kollegor.

Det var också problem att få kontakt med intervjupersoner.

– Det var extremt svårt att hitta informanter. Jag fick bredda min urvalsgrupp, några hoppade av för att de var rädda att uppfattas som visselblåsare. Och de var väldigt noga med att vara anonyma, berättar hon och lägger till att hon också har funderat ett extra varv för egen del.

– Även jag har känt oro för hur min framtida karriär ska se ut. Nu har jag pratat om det här, det som man inte får prata om, det som man kanske inte ens får ta i. Jag kanske ses som en problemmakare, en som ser problem där de inte finns?

DESSUTOM UPPLEVER HON att många blir provocerade av ämnesvalet. När hon efterlyste informanter på Facebook ifrågasatte flera personer att hon använde sig av begreppet vithetsnorm. Någon kände inte alls igen att det skulle finnas en vithetsnorm i kåren och en annan person frågade retoriskt om det är något fel med att de flesta är vita i Sverige. Men begreppet innebär egentligen bara att det normala (i samhället och i bibliotekariékåren) är vit hud och att de som inte har vit hud avviker från normen.

– Man tror inte att det finns problem

Det betyder begreppen

Vithetsnormen: Utgår från att vit hudfärg är det normala. Kan exempelvis handla om smink och plåster som är anpassade efter användare med vit hud. Ett annat exempel är läkare som inte känner igen utslag på svart hud. Det innebär att icke-vita människor uppfattas som personer med en specifik hudfärg, medan personer med vit hud uppfattas som neutrala. Kom med på Språkrådets nyordslista 2015.

Rasifierad: Person som på grund av sitt utseende blir tillskriven en viss rastillhörighet och egenskaper som förknippas med den. Används ofta för att visa att rasbegreppet är en social konstruktion, inte biologisk. På Språkrådets nyordslista 2014.

Mikroaggressioner: Nästan omärkligt aggressivt beteende som uppfattas som kränkande, hotfullt eller avståndstagande. Kan vara ytterst subtilt och i vissa fall vara icke-medvetet.

– Många kanske tror att rasism bara handlar om att man säger n-ordet till någon. Men det som är mest tärnande är de små uttrycken för rasism som ofta är omedvetna, säger Milia Rahman Olsson.

► Hon beskriver en minoritetsstress som handlar om att de som inte är vita bemöts på ett annat sätt, som gör att de hela tiden påminns om att de avviker från normen. Någon kan börja prata engelska med dem, någon annan kan vara överraskad över att de pratar bra svenska. De kan bemötas med "förstår du vad jag säger?" eller mötas av frågan "var kommer du ifrån?"

– Det är en känslomässig kostnad som man måste utveckla strategier för att parera. Det skapar en mental trötthet.

De kan vara små signaler som hela tiden sipprar in och som på sikt påverkar den mentala och fysiska hälsan. Den som under lång tid utsätts för mikroaggressioner kan utveckla det som kallas "racial battle fatigue", som påminner om posttraumatiskt stressyndrom, PTSD, berättar hon.

RASIFIERADE BEMÖTS också olika beroende på hur mycket de avviker från den "vita" kroppen. Och bemötandet skiljer sig för kvinnor och män.

– De kvinnliga informanterna har oftare varit med om en sexualisering och exotifiering på grund av sin rasifiering, säger Milia Rahman Olsson.

– Det finns en struktur i samhället som minoriteter påverkas negativt av. Det kan man inte frångå. Och gör man det har man nog inte gått utanför sig själv och sin vithetsnorm. Det som är problemet i vår kår är att den är så homogen.

inom vår kår, just på grund av vårt uppdrag. Och då tar man sig inte an det. Verkligheten stämmer inte överens med självbilden, säger hon.

Finns det då inte några risker med att prata ras? Nej, säger Milia Rahman Olsson.

– För att kunna tala om ett problem måste man ha ett språk för det. Annars kommer man aldrig vidare.

Men visst, det är obekvämt att prata om det, konstaterar hon.

– Som rasifierad har man varit obekvämlänge. Men vi måste ändå prata om det.

PÅ LIKNANDE SÄTT som kvinnor lär sig spelreglerna för att navigera i ett samhälle som premierar män, lär sig rasifierade spelreglerna för ett samhälle där normen är att vara vit.

– Det handlar inte om att man som rasifierad är överkänslig eller inte har humor. Det handlar om att man har fått nog och att man förtjänar bättre. Men nu finns möjligheten.

För något har hänt, bland annat efter Black lives matter-rörelsen. Även sociala medier underlättar för rasifierade att skapa nya plattformar och online-processer. Och faktiskt, ett språk börjar växa fram.

BÖRDAN AV ATT SPEGLA

Kärleken till litteraturen förde Sarah Hannah Gómez till yrket som bibliotekarie. Men hennes avsky för själva biblioteket var samtidigt stark. Hon beslutade sig för att ge icke-vita besökare en bättre upplevelse än den hon själv hade haft.

Text

SARAH HANNAH GÓMEZ

Doktorand i språk, läsning och kultur vid University of Arizona.

Texten är tidigare publicerad i boken *Topographies of Whiteness – Mapping Whiteness in Library and Information Science* (Library Juice Press, 2017). Översättning och bearbetning: Thord Eriksson

Enligt en skylt finns det en avdelning på biblioteket där jag hör hemma. Det är bra, jag vill inte ta upp utrymme för andra, jag vill ha ett utrymme för mig själv. Den här ytan har tre ställningar med slitna pocketböcker. Namnen på bokryggarna matchar inte hyllkanternas markeringar, så även om jag har tagit reda på vad jag söker kan jag inte hitta det. När jag snurrar på en ställning gnisslar den. Det får mig att rycka till och jag vet att de runtomkring blir lika störda som jag. Alla tittar på mig. Jag är fjorton år.

Det finns en avdelning nära bibliotekets entré med boknyheter och låneautomater. Allt där är för vuxna. Jag går till tonårsavdelningen. Det är samma slitna samling pocketböcker, men numret av YM (Your Magazine, numer nedlagd tonårstidning, övers anm) kan vara nytt. Det är svårt att säga, alla vita kändisar på omslagen ser likadana ut. Jag är sexton.

En referensgrupp med tonåringar har sitt första möte och även om det är på en filial jag aldrig har besökt och inte heller kommer att besöka igen, skjutsar mamma mig dit. En bibliotekarie frågar oss vilken klass vi går i och om vi gillar att läsa. Jag sitter vid ett konferensbord och konstaterar att jag är den enda icke-vita där. Min mamma och jag åker de 40 minuterna tillbaka hem. Jag är fjorton.

Jag går igenom skolbibliotekets samling av fantasyböcker där handlingen utspelar sig i den här världen. Min bibliotekarie både berömmar och klagar på mig för att jag har läst varje bok en miljon gånger. För ziljonte gången frågar jag om hon har några fler sådana böcker, men kanske med barn som ser ut som jag. Hon har inga förslag. Jag är tolv.

► Jag går igenom biblioteket i min nya skola, på jakt efter något att läsa. All skönlitteratur vänder sig till vuxna eller barn. Jag inser att jag förutom historiska romaner inte kan hitta en enda bok om en karaktär som är svart. Jag är fjorton.

Jag är på biblioteket i den privata skola där jag jobbar och mamman till en elev kommer in. Hon kramar om mig och frågar hur det står till. Vi har bara setts en gång tidigare. Hon säger att jag alltid är välkommen till henne på Thanksgiving. Jag kramar om henne. Hon är från Nigeria, jag är amerikan. Hennes dotter är en av några få svarta elever på skolan. Jag kramar henne hårdare. Jag är tjugofem.

Jag äter lunch med den enda av mina kollegor som är svart. "Ibland känns det som att det enda jag bidrar med här är att vara ett exempel på att svarta personer kan vara framgångsrika", säger jag. Min kollega, som har en MBA (ekonomiutbildning) och en JD (juristutbildning), säger: "Jag känner också ofta så." Hon säger åt mig att inte stanna kvar för länge och att jag kanske borde fundera på att plugga juridik. Jag är tjugosex.

Jag är på bibliotekets barnavdelning, sitter på golvet och plockar fram bilderböcker och tittar efter omslag som föreställer annat än djur eller vita barn. En liten flicka, kanske sex år gammal, måste passera och jag makar mig åt sidan för att ge henne utrymme. Hon går inte vidare direkt utan ser mig i ögonen och spricker upp i ett stort leende, som om vi känt varandra länge. Vi är båda svarta flickor omgivna av det vi älskar mest, men vi är tomhänta för vi har ännu inte funnit våra böcker. Det jag tror att vi båda uttrycker

för varandra är: "Jag ser dig. Jag är också en läsare. Jag är här." Jag är tjugosju.

Jag har alltid använt bibliotek, men jag har aldrig varit särskilt förtjust i att vara på bibliotek. Så snart jag var för gammal för sagostunder och stor nog för att begripa mig på reservationssystemet, började mitt biblioteksanvändande inskränka sig till att lämna och hämta böcker. Det fanns inga program för mig när jag var tonåring, inga författarbesök, inga festligheter. Jag satt inte i skolans bibliotek om inte mina vänner drog mig dit, och då pluggade jag verkligen bara eftersom biblioteket inte hade en särskilt tonårsanpassad samling böcker. Under mina första år på college var jag inte där mer än kanske tio gånger, ibland bara för att använda toaletten.

Jag förstod att biblioteket hade ett värde, och inte bara för de tjänster jag använde. Jag förstod att ett bibliotek var en plats där det gick att ta skydd för Tucsonhettan och där det fanns dricksfontäner, en ovärderlig gåva till de hemlösa. Jag visste att sagostunderna var bra för barns utveckling. Jag visste att gratis för en del människor är det enda pris de har råd med. Men jag var inte förtjust i själva biblioteket. Från att jag var gammal nog att tillbringa tid där på egen hand hade jag upplevt att jag inte hörde dit. Jag kände mig hela tiden iakttagen men aldrig sedd.

Mina besök har varit utslag av lusten att utmana biblioteket för vad det inte har gett mig, inte för vad det faktiskt har gett.

Det som ledde mig till bibliotekarieutbildningen var att jag ville ha en kandidatexamen i barnlitteratur och att skolan erbjöd en kurs som också omfatta- ►

► de biblioteksvetenskap. Jag hade nyss läst att bibliotekarier inte är så tråkiga som det sägs, så jag tyckte att det kunde vare ett bra sätt att få den utbildning jag ville ha och samtidigt garanteras ett jobb efteråt – ett jobb jag nog skulle vara bra på och kunna uppskatta. Kanske kunde jag bli den bibliotekarie jag själv inte haft tillgång till som barn, så att några unga inte skulle behöva hata biblioteket på det sätt jag hade gjort.

Allt gick som planerat och två månader innan examen hade jag fått erbjudande om ett jobb på en mellan- och högstadieskola för flickor, där ungefär hälften av eleverna var vita.

Sedan 1990 då Rudine Sims Bishop myntade begreppet har ”speglar och fönster” (mirrors and windows) blivit synonymt med litteraturens funktion (i synnerhet för unga). En bok kan spegla läsarens egen verklighet eller vara ett fönster där läsaren skådar en annan värld än sin egen. Enligt Bishop är läsning ett slags självbekräftelse och den som tolkar begreppet fritt skulle kunna hävda att ingen karaktär i en berättelse till fullo speglar en läsares erfarenheter och att en bok därför kan vara både en spegel och ett fönster.

När begreppet används på det sättet blir det dock svårare att förstå att dess verkliga poäng är att böcker oftare skildrar dominerande än marginaliserade sociala grupper och att läsare i de dominerande grupperna saknar fönster-böcker medan de som tillhör de marginaliserade grupperna lider brist på spegel-texter.

Som icke-vit kvinna har jag upplevt – och fortsätter att uppleva – denna brist

på böcker som talar till min identitet och bakgrund. Som bibliotekarie började jag därför arbeta för att ändra balansen mellan spegel- och fönsterböcker – eller att det åtminstone skulle se ut som det. Jag gjorde allt för att köpa in, prata om och framhålla berättelser som innehöll karaktärer från marginaliserade grupper och försökte med andra ord exkludera böcker där karaktärerna kom från dominerande sociala grupper, till förmån för böcker där mångfalden var större.

Jag var tyvärr inte framsynt nog att notera utlåningsstatistiken när jag började på skolan för att kunna jämföra med siffrorna när jag slutade, och jag var heller inte den enda bibliotekarien inblandad i inköp, gallring och skyltning. Men en (vit) kollega och regelbunden biblioteksbesökare sa sig märka en tydlig ökning av mångfalden medan jag var där.

Böcker har betydelse. Barn som saknar böcker att spegla sig i lär sig, enligt Bishop, att de nedvärderas av samhället. Under ungdomsåren lär sig tonåringar att reflektera om sig själva och sin framtid och de är därför särskilt uppmärksamma på världen som omger dem för att förstå vilka människor de kan utvecklas till, skriver Sabrina Zirkel. Jag ansträngde mig för icke-vita studenter (som oavsett socioekonomiskt ursprung alltid börjar ett pinnhål längre ner än andra) genom att prioritera det jag trodde motsvarade deras behov och önskemål när det gällde läsning. När jag påvisade mångfald bekräftade jag för studenterna från minoritetsgrupperna att jag såg dem, även om de inte önskade någon direktkontakt med mig. ►

► Studenterna var dock inte bara läsare och de sökte sig inte till biblioteket bara för böckernas skull. Och när de kom var jag inte bara en av de tre bibliotekarierna där, utan jag var den svarta bibliotekarien. Jag var också den som inte var mer än femton år äldre än den yngsta studenten. Jag var en av högst tio svarta personer med yrken som innebar kontakt med studenterna. Jag kunde inte kosta på mig att bortse från detta. Zirkel framhåller att förebilder som speglar ras och kön inte i första hand är viktiga för ungdomar tack vare sina specifika yrken och kunskaper, utan för att de är duktiga på det de gör samtidigt som de råkar vara just de personer de är. Det kan ge ungdomar framtidstro, oavsett vad förebilden sysselsätter sig med. Varje gång icke-vita studenter, och i synnerhet de som var svarta, besökte biblioteket ville jag att de skulle mötas av någon som var välkomnande (utan att framstå som robotaktig), välutbildad (utan att verka mallig), rolig (men utan att ha lagt sig till med *blaccent* – ”black-accent”, anspelar på stereotyp föreställning om hur froamerikaner talar, övers anm) och som var respekterad av sina kollegor.

För besökarna kanske jag bara framstod som en bibliotekarie men i mitt huvud var jag framför allt en ung person som nyligen utexaminerats, var mitt upp i en karriär och försökte få ihop sin tillvaro. Jag kände mig utmattad och ensam, som om jag hela tiden framträdde inför publik. Vi väljer alla ett sätt att vara på jobbet, tonar ner delar av vår personlighet, vårdar vårt språk, klär oss i annat än mysbyxor. För mig tillkom trycket av att vara en svart kvinna – som

uppfostrats av vita föräldrar och utforskade en identitet som svart utan förebilder i närheten – som varit tvungen att reda ut vem jag vill vara i min yrkesroll och få det att gå ihop med min personlighet, samtidigt som jag försäkrade mig om att det rymdes inom de ramar min arbetsplats erbjöd. Om jag uttryckte mig sarkastiskt, kunde jag då vara säker på att det uppfattades humoristiskt, eller skulle jag uppfattas som en Arg Svart Kvinna? Jag växlade språklig stil och uppförandekod oftare än jag någonsin gjort under min studietid, för att framstå som tillgänglig men ändå representativ inför studenterna, professionell och aningen underdånig inför dem högre upp i hierarkin, till och med glad inför kollegerna och min chef. För att sedan byta igen, beroende på om jag pratade med en svart eller en annan icke-vit person, då det åtminstone gick att slappna av och vi kunde ta en paus från teatern. Men även då hände det att bubblan brast, att vi båda såg oss om och kände oss skyldiga för att vi var oss själva.

Jag kände mig alltmer otillfredsställd och gick med en känsla av att krympa. Jag befann mig hela tiden på gränsen och undrade vad människor tänkte om mig, hur de tyckte att jag skötte mitt jobb och värderade min kompetens. Jag tyckte inte att mina önskemål och behov bemöttes men förstod inte om det berodde på att jag uttryckte mig otydligt eller helt enkelt inte förtjänade något sådant. Inom samhällsvetenskapen kallas känslan för tvetydig attribution (attributional) ►

► ambiguity) vilket är ett tillstånd av att vara ständigt utsatt för mikroaggressioner eller andra händelser på arbetsplatsen, som uppstår ur en osäkerhet om vad som ligger bakom hur en person agerar – eller inte agerar.

Spänningen som detta framkallade gjorde arbetet allt svårare, även om känslan ironiskt nog också stärkte min beslutsamhet att finnas till för de studenter som en dag kan hamna i min situation.

Till slut överskuggade utmattningen glädjen över mötena med dem. Detta är inte förvånande eftersom icke-vita kvinnor, enligt Jessica D Remedios och Samantha H Snyder, tvingas avgöra om de utsätts för rasism, sexism eller både och (oaktat andra marginaliserade identiteter som också kan spela in). Även om vi inte saknar förmåga att stå upp för oss själva och bemöta detta, så kan ansträngningen för att komma till klarhet om vad vi utsätts för och att hantera det, göra oss kognitivt förbrukade (cognitively depleted). Jag föreställer mig att detta leder till en negativ spiral som gör att marginaliserade grupper förblir marginaliserade och att de av oss som är bäst rustade för att stötta nästa generation, stelnar på grund av att vi utsätts för just det vi vill att andra ska slippa uppleva.

Efter två år på biblioteket slutade jag och undervisarar nu istället bliivande bibliotekari-er på distans. De är kanske inte den mest mångfaldiga gruppen individer, men jag kan i alla fall påverka vilka böcker och artiklar de läser och hur vi talar om olika ämnen relaterade till studier i biblioteks- och informationsvetenskap. På min litteraturlista för

kursen finns många böcker där perspektiven är andra än majoritetssamhällets. Studenterna får möta erfarenheter tätt förknippade med att vara en icke-vit kvinna – det handlar om ojämlikhet, privilegier och mikroaggressioner. Efter som jag inte möter dem och bara lär känna dem så mycket som de tillåter mig, kan jag inte påstå att jag vet något om studenternas bakgrund. Men mina generella insikter om biblioteksvetenskap och den begränsade kontakten med dem, säger mig att de huvudsakligen är vita.

Om jag kan få dem att förstå på vilket sätt miljöer kan vara hotfulla, utmattande eller bara inte välkomnande, så kan de utvecklas till bibliotekarier som inte bara förmår stötta icke-vita kolleger och besökare, utan också kan förstå vad dessa upplever. Kanske kan den framtida omgivning som de kommer att verka i, vara betydligt mindre påfrestande.

Litteratur

Rudine Sims Bishop, *Mirrors, Windows, and Sliding Doors*, *Perspectives* 3, no 3 (1990): 9–11.

Sabrina Zirkel, *Is there a place for me? Role Models and Academic Identity among White Students and Students of Color*, *Teachers College Record*, 104, no 2 (2002): 357–76.

Jessica D Remedios & Samantha H Snyder, *How Women of Color Detect and Respond to Multiple Forms of Prejudice*, *Sex Roles* 73, no 9 (2015): 371–83.

ERGOLINE BOKVAGN

Den populära bokvagnen Ergoline finns nu också i vitt. Bokvagnens höjd och lutning skapar god ergonomi och ger samtidigt stabil förvaring och god överblick över böckerna.

WE
ARE
LIBRARY
PEOPLE®

WWW.EUROBIB.SE

PART OF LAMMHULTS DESIGN GROUP

BCI Eurobib
direct

31 maj

UTREDNINGEN OM FORSKNINGS- INFRASTRUKTUR

FÖRRA högskole- och forskningsministern Tobias Krantz (L) fick förra våren uppdraget att utreda hur organisation, styrning och finansiering av Sveriges forskningsinfrastruktur kan förbättras. Det saknas en entydig definition av vad denna struktur egentligen består av, men i utredningens direktiv framhåller regeringen bland annat biobanker, storskaliga beräkningsresurser – och forskningsbibliotek. Utredningens förslag förväntas rusta svensk forskning så att den bland annat lever upp till FN:s hållbarhetsmål, Agenda 2030, och att Sverige ska vara ett av världens främsta länder för forskning och innovation. Vad detta innebär för forskningsbiblioteken står klart den 31 maj. **BBL**

»Sett från Tjänstemännens arkiv och museum är vi snarare avundsjuka på de resurser Arab har haft.«

TORBJÖRN BREDIN PÅ FACKFÖRBUNDET TCO OM GÖRAN GREIDERS FÖRSLAG ATT TJÄNSTEMANNAFÖRBUNDET SKA FINANSIERA ARBETARRÖRELSENS ARKIV OCH BIBLIOTEK (ARAB) SOM DRIVS AV SOCIALDEMOKRATERNA, LO OCH STATEN. BIBLIOTEKSBLADET.SE, 8 APRIL 2021.

Örebro smygstartar sitt kulturkvarter

Ny byggnad och nya grannar ska ge biblioteket möjligheter att möta sina målgrupper.

DET NYA Kulturkvarteret är ett högprofilerat projekt, byggnaden är ritad av Wingårdhs arkitekter och som grannar får biblioteket den kommunala kulturskolan och konserthuset, som byggts samman med den nya byggnaden. Moderna lokaler och samlokaliseringen ger helt nya möjligheter för verksamheten.

– I det gamla biblioteket hade vi inte ens en lokal för arrangemang, säger Lars Hilmersson, verksamhetschef för

bibliotek och kulturskola.

I det nya huset finns scener och rum för skapande och personalkompetens som tidigare saknats, tack vare en organisation som delas med övriga verksamheter.

– Det är ett fantastiskt bygge som ger oss helt nya och bättre förutsättningar att möta våra målgrupper, säger Lars Hilmersson.

I början av juli beräknas de första besökarna kunna släppas in. **BBL**

Lars Hilmersson.

Foto: Privat

Liselotte Winka.

Kritisk blick på konstbiblioteken

NÄR DEN NORDISKA grenen av Art Libraries Society (Arlis) arrangerar sin årliga konferens den 10 juni är temat kritiska perspektiv på konstbibliotek.

– Det handlar bland annat om postkoloniala perspektiv, säger Liselotte

Winka som ingår i den grupp som har utformat programmet.

Hon är bibliotekarie på Konstfack i Stockholm där det under vintern har pågått en diskussion om namnet på en utställningsyta som traditionellt har kallats Vita havet.

– Postkolonial teori är en fråga i tiden, konstaterar Liselotte Winka och tillägger att det även finns programpunkter som tar upp genus och att jobba inkluderande och med mångfald.

ATT DELTA ÄR kostnadsfritt men det krävs anslutning till Arlis – årsavgift 35 euro – och hos arrangörerna finns förhoppningen att konferensen ska locka nya medlemmar.

– Det är en ganska smal bransch, säger Liselotte Winka som dock påpekar att det ofta även finns fina samlingar konstilliteratur på folk- och universitetsbibliotek. **BBL**

242

ANTAL ANSÖKNINGAR om pengar för stärkta bibliotek som Kulturrådet fick in vid senaste omgången. Projekt för barn och unga samt personer med kognitiva funktionsnedsättningar prioriteras. Besked kommer till midsommar. **BBL**

Så gör de i andra länder

HUR SAMARBETAR biblioteken i den brittiska staden Oldham med sina motsvarigheter i tyska Bremen och Hamburg? Vilken koppling finns det mellan Redbridge utanför London och Kollam i den indiska

delstaten Kerala? På vilket sätt kan verksamheter i Köpenhamn och norska Bergen ha utbyte med Barnet i London respektive Oxfordshire?

FRÅGORNA FÅR SITT svar på konferensen One world, one library network som arrangeras av den brittiska biblioteksforeningen Cilip fredagen den 25 juni.

Foto: Pixabay

Konferensen kommer också att kretsa kring hur världens bibliotek har agerat under pandemin.

EVENEMANGET ÄR förstås digitalt och det är fritt att delta för alla som jobbar inom bibliotekssektorn.

Info och anmälan här: pheedloop.com/workingintconf21/site/home/ **BBL**

Karin Martinsson.

17 maj

BRANSCHDAGARNA

DE TRADITIONELLA biblioteksdagarna har för andra året i rad fått ställas in på grund av pandemin. I år har Svensk biblioteksforening dock haft möjlighet att i god tid planera för en digital konferens som pågår 17–19 maj.

– Det här är jättespännande och vi lär oss något nytt varje dag, säger Karin Martinsson som håller i planeringen av programmet. Talarna kommer inte från bibliotekssektorn utan ska ge inspiration från omvärlden.

Läs mer om programmet på Biblioteksbladet.se. **BBL**

Foto: Elisabeth Ohlsson

Kan vi hitta ett system för ett starkt litterärt Sverige så är det en positiv pandemieffekt.

Vuxna läser mer och bokförsäljningen ökar. Ljudboken blir allt mer populär och de digitala medierna har fått en skjuts uppåt under pandemin.

Det är fullt logiskt men samtidigt paradoxalt att läsningen ökar när annat ställs in. De som varit mindre aktiva i sitt läsande innan pandemin har hittat tillbaka till eller för första gången upptäckt ljudboken.

Samtidigt har läsfrämjande verksamheter fått stryka på foten under hårda covid-restriktioner. Bibliotek har haft svårt att arbeta för de i bibliotekslagen prioriterade grupperna.

Den senaste tiden har jag deltagit i flera samtal om kulturen och pandemin. Idag förekommer det trots olika konstellationer av människor och sammanhang, gemensamma sätt att beskriva nya företeelser. Ett populärt uttryck är "kulturens eko-system".

Ofta lyfts det hur detta eko-system har rubbats eller att en kedja har brutits under pandemin.

Själv har jag flera gånger pratat om litteraturens dito. Det är en utmärkt beskrivning av hur det offentliga stödet för hur böcker ska kunna skrivas, säljas, lånas ut och läsas – eller numera lyssnas på – ska fungera.

TILL STORA DELAR bygger systemet fortfarande på 1974-års kulturpolitik. De kulturpolitiska målen är numera de som antogs 2009 men aktörer och stöd inne i systemet är i stort sett desamma.

Under året har Svensk biblioteks-

förening genomfört en rad rundabords-samtal i olika frågor. Några gånger har frågan om e-böcker och den monopol-artade situationen med få leverantörer, lyfts som ett av de allra mest akuta problemen som folkbiblioteken brottas med just nu.

Den digitala tekniken rubbar det litterära eko-systemet. Biblioteken brottas med e-boken, allt fler använder ljudboken och förläggarna talar om ljud- respektive tryckta böcker.

1974 fanns bara tryckta böcker.

Tekniken medför möjligheter men också problem. Det är stor chans att många biblioteksanvändare fortsätter att läsa digitalt även när pandemin är över – och ändrade användarvanor kräver ändrade åtgärder.

IDAG BEHANDLAR VI stopp i kedjan som lokala problem som ska lösas avtalsvägen, många hoppas på nationella överenskommelser. Men frågan är om inte hela systemet måste ses över. Är det verkligen bara ett problem för biblioteken när förutsättningarna att utföra uppdraget är fundamentalt förändrade?

Även förläggare och författare påverkas av hur vi som användare av olika tekniska lösningar för medier betar oss. Jag tror att det är mycket olyckligt att utifrån enbart delar av system lappa och laga och med tekniska förutsättningar fastna i ett spår. Vi behöver se över hur samverkan kan ske i det litterära systemet och hur olika verksamheter bäst stöttar varandra.

Att läsningen ökar är glädjande. Kan vi fortsätta den trenden och hitta ett gemensamt språk och system för att öka möjligheten till ett starkt litterärt Sverige, är det en positiv pandemieffekt.

Karin Linder är generalsekreterare för Svensk biblioteks-förening.

Foto: Elisabeth Ohlson

Fynd hos hela Sveriges second hand!

Välkommen in till någon av våra 250 butiker från norr till söder. Hos oss kan ditt fynd rädda liv, lära någon svenska eller bli till en varm hand på någons axel.

Här är vår värld.

rodakorset.se/secondhand

Facket för kultur
kommunikation
och kreativ sektor

Rädsla – i hylla **Hce**.
Men inte
på biblioteket.

Se våra krav och tips
för trygga bibliotek på
[dik.se/trygga bibliotek](http://dik.se/trygga-bibliotek)

bläddra

Läs e-böcker på romani chib och samiska! Ny gratis app.

Mer information på kb.se/bladdra

ii **LOTS**
LIBRARY • OPEN • TOOLS • SYSTEM

Din kompletta bibliotekslösning

Koha + Webb CMS + Discovery

Öppen källkod - anpassa som du vill

Besök oss på branschdagarna
17-19:e Maj för mer information

imCode
www.imcode.com

KARIN
LINDER

OM ETT
LITTERÄRT
EKOSYSTEM

B Posttidning
Biblioteksbladet
Oxtorgsgränd 2, 111 57 Stockholm

wagner **GUIDE**
3.0

Den digitala orienteringskartan som visar era
biblioteksbesökare och personal vart böcker, resurser
och mycket mer finns lokaliserat i ert bibliotek!

www.wagnerwayfinder.com

 **BK LIBRARY
INTERIORS**
Made in Småland

 [bklibraryinteriors](https://www.instagram.com/bklibraryinteriors)